

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

О.М. КРАМАРЕНКО

Методичні вказівки
до виконання практичних завдань та самостійної роботи з
дисципліни “Кредитування та контроль” для студентів
післядипломної та денної форм навчання інженерно-економічних
спеціальностей

*Рекомендовано Методичною радою НУК
як методичні вказівки*

Миколаїв 2009

УДК 336.71

Крамаренко О.М. Методичні вказівки до виконання практичних завдань та самостійної роботи з дисципліни “Кредитування та контроль” для студентів післядипломної та денної форм навчання інженерно-економічних спеціальностей. – Миколаїв: НУК, 2009. – 76 с.

Рецензенти: к.е.н., доцент Рогов Г. К.;
к.е.н., доцент, проф. Карась П. М.

В методичних вказівках розглядається система відносин, які виникають між комерційним банком і позичальником у процесі здійснення кредитних операцій.

Призначені для студентів післядипломної та денної форм навчання інженерно-економічних спеціальностей для самостійного вивчення курсу "Кредитування і контроль".

© Крамаренко О.М., 2009
© Видавництво НУК, 2009

Зміст

Передмова.....	4
Робоча програма за темами.....	5
Тема 1. Засади банківського кредитування і прийняття рішень про надання позички.....	7
Тема 2. Банківські ризики.....	14
Тема 3. Кредитний ризик як складова банківських ризиків...	18
Тема 4. Менеджмент кредитного ризику.....	28
Тема 5. Оцінювання кредитоспроможності позичальника.....	31
Тема 6. Процес банківського кредитування.....	41
Тема 7. Особливості кредитування підприємств АПК.....	47
Тема 8. Проблемні позички і засоби реструктурування безнадійних боргів.....	54
Тема 9. Кредитний портфель комерційного банку, його класифікація і аналіз.....	57
Тема 10. Створення резерву для покриття можливих втрат від кредитних операцій.....	62
11. Вихідні контрольні питання.....	66
12. Тестові завдання.....	69
13. Навчально-методичний матеріал з дисципліни.....	72

Передмова

За умов бурхливого розвитку банківської системи в Україні особливе значення набуває вивчення системи відносин, які виникають між комерційним банком і позичальником у процесі здійснення кредитних операцій. Це потребує підготовки спеціалістів-фахівців банківського профілю, що мають теоретичні знання та практичні навички щодо прийняття рішень про надання позичок та мінімізації ризиків, пов'язаних з банківською діяльністю. Під час вивчення дисципліни студенти одержують знання з щодо здійснення банківського моніторингу в процесі кредитування та мінімізації витрат, пов'язаних з банківською діяльністю. Вивчають принципи розглядання умови виникнення кредитної угоди між банком і позичальником, оцінюють ризики, що виникають у процесі діяльності, визначають критерії оцінки ризиків та управління ними, засоби захисту від ризиків; визначають кредитоспроможність позичальника, вартість кредитної послуги. Отримують знання щодо формування резервів для покриття можливих втрат від кредитних операцій та ін.

Дисципліна „Кредитування і контроль” належить до прикладних дисциплін при підготовці фахівців банківського профілю, вона є також однією з базових курсів програми підготовки спеціалістів. Курс тісно пов'язаний з дисциплінам „Банківські операції”, „Центральний банк і грошово-кредитна політика”, „Банківський менеджмент”, „Фінансовий менеджмент”, „Банківський нагляд”, „Облік і аудит у банку”, „Аналіз банківської діяльності” та ін.

Дисципліна „Кредитування і контроль” належить до прикладних дисциплін при підготовці фахівців банківського профілю, вона є також однією з базових курсів магістерської програми. Курс тісно пов'язаний з дисциплінам „Банківські операції”, „Національний банк і грошово-кредитна політика”, „Банківський менеджмент”, „Фінансовий менеджмент”, „Банківський нагляд”, „Облік і аудит у банку”, „Аналіз банківської діяльності” та ін.

Робоча програма за темами

Тема 1. Засади банківського кредитування і прийняття рішень про надання позички.

Кредитний потенціал комерційних банків. Поняття ресурсів комерційного банку. Сутність та види кредиту. Класифікація банківських кредитів. Кредитна політика комерційного банку. Способи надання та повернення банківського кредиту. Оцінка доцільності кредитування. Маржа як міра прибутковості кредитної операції. Складання кредитної угоди.

Тема 2. Банківські ризики.

Сутність банківських ризиків. Види банківських ризиків та їх характеристика. Ризики внутрішні та зовнішні. Фінансові та операційні ризики. Класифікація банківських ризиків. Функції ризик-менеджменту. Класифікація банківських ризиків.

Тема 3. Кредитний ризик як складова банківських ризиків.

Оцінка і управління банківським ризиком. Стратегія кредитного ризику. Критерії оцінки кредитного ризику та способи захисту від нього. Якісний аналіз. Кількісний аналіз. Основні методи кількісного аналізу: статистичний метод, метод експертних оцінок, метод аналогій, аналіз чутливості (вразливості), метод імітаційного моделювання. Процес управління ризиком: виявлення ризиків, оцінка, розробка заходів щодо управління ризиками, впровадження згаданих заходів, оцінка результатів. Методи мінімізації кредитного ризику. Балансування активів та пасивів за термінами. Збалансована та незбалансована за термінами стратегія управління ризиками. Метод гепу. Кумулятивний геп. Оцінка та управління процентним ризиком. Хеджування ризику зміни відсоткових ставок.

Тема 4. Менеджмент кредитного ризику.

Методи управління кредитним ризиком. Формування стратегії ризик-менеджменту. Принципи керування ризиками. Основні етапи керування ризиком. Правила вибору варіанта рішення в ситуаціях

ризик. Вплив на ризик: збереження, зниження, передача. Прийоми зниження ступеня ризику: профілактика, диверсифікація, лімітування, самострахування, страхування, хеджування. Одержання додаткової інформації про вибір і результати.

Тема 5. Оцінювання кредитоспроможності позичальника.

Кредитоспроможність позичальника та основні джерела інформації для її визначення: загальні уявлення про клієнта, аналіз фінансового стану клієнта, аналіз ефективності кредитного проекту. Якісні критерії корисності інформації та їх використання в економічному аналізі. Фінансові показники оцінки кредитоспроможності потенційних позичальників (платоспроможність, фінансова стійкість, обороти за рахунками, склад та динаміка дебіторської- кредиторської заборгованості, собівартість продукції, обсяг реалізації, прибутки та збитки, рентабельність, кредитна історія.) Показники оцінки кредитоспроможності фізичних осіб. Класифікація позичальників за результатами оцінки їх фінансового стану з урахуванням забезпечення за кредитними операціями. Показники оцінки кредитоспроможності фізичних осіб. Мета та сутність аналізу фінансового стану потенційного позичальника.

Тема 6. Процес банківського кредитування.

Суть процесу банківського кредитування. Основні етапи кредитного процесу. Сутність етапів кредитного процесу (знайомство, аналіз кредитоспроможності позичальника, структурування позики, прийняття рішення про надання кредиту, моніторинг кредитної угоди та погашення). Сутність та види процентних ставок за кредитами. Чинники диференціації процентної ставки за кредитами. Порядок нарахування, сплати та стягнення процентів за кредитами.

Тема 7. Особливості кредитування підприємств агропромислового комплексу.

Роль кредиту в розвитку АПК. Основні особливості кредитування підприємств АПК. Система пільгового кредитування АПК в Україні. Кредитування під забезпечення майбутнього

врожаю. Кредитування під забезпечення великої рогатої худоби. Інші види забезпечення за пільговим кредитуванням (під забезпечення сільськогосподарською технікою).

Тема 8. Проблемні позички і засоби реструктурування безнадійних боргів.

Суть проблемних кредитів та причини їх виникнення. Основні види внутрішніх та зовнішніх чинників виникнення проблемних кредитів. Банківський моніторинг, його етапи. Напрями перевірки застави. Методи реструктуризації кредитної заборгованості. Практичні аспекти роботи кредитних менеджерів банку з проблемними кредитами. Порядок застосування претензійно-позовних заходів стягнення боргу. Діяльність кредитних бюро та колекторських агентств (їх завдання).

Тема 9. Кредитний портфель комерційного банку, його класифікація і аналіз.

Склад кредитного портфеля. Класифікація кредитного портфеля за ступенем ризику (стандартні, підконтрольні, субстандартні, сумнівні, безнадійні кредити). Порядок визначення категорії кредитної операції. Аналіз складу кредитного портфеля та оцінка його якості.

Тема 10. Створення резерву для покриття можливих втрат від кредитних операцій.

Порядок розрахунку резерву під кредитні ризики. Норми нарахування резерву на різні види кредитів. Порядок використання резерву для покриття втрат за кредитними операціями. Форми звітності та контроль за формуванням і використанням резервів.

Тема 1. Засади банківського кредитування і прийняття рішень про надання позички

1.1 Теоретичні відомості.

Для здійснення власної діяльності КБ повинні мати певні кошти-ресурси (див. табл.1.1).

Ресурси кожного банку мають певну структуру.

Таблиця 1.1

Ресурси комерційного банку

Ресурси банку		
Власні ресурси	Залучені ресурси	Запозичені ресурси
Основний капітал: статутний капітал; емісійні різниці; загальні фонди для покриття ризиків; нерозподілений прибуток; додаткові внески акціонерів.	Кошти за джерелами (фіз. осіб, фіз. осіб-підприємців, юр. осіб у .ч. банків, бюджету).	Кредити НБУ.
	Форми залучення (депозити, до запитання, термінові депозити)	Кредити КБ. Кошти від розміщення боргових ЦП. Кошти від розміщення ощадних сертифікатів власної емісії.
Додатковий капітал: нерозкриті резерви; резерви переоцінки; гібридні – борг – капітал інструменти; суборґдинований борг.		

Кредитний потенціал банку – сукупність усіх наявних коштів, що перебувають у безпосередньому розпорядженні банку і коштів, що можуть бути потенційно залучені при банківській діяльності. Кредитний потенціал КБ відображає величину мобілізованих у банку коштів за мінусом загального резерву ліквідності.

Операції комерційного банку поділяються на активні та пасивні (див.табл.1.2).

Таблиця 1.2

Активні та пасивні операції КБ

Активні операції		Пасивні операції	
Грошові кошти	1. Акумуляція коштів на к/р в НБУ. 2. Акумуляція коштів в касі. 3. Розміщення коштів на к/р в інших банках (рахунки НОСТРО). 4. Розміщення коштів у депозити в інших банках.	1. Формування статутного капіталу. 2. Формування резервного фонду. 3. Формування страхового фонду. 4. Нерозподілений прибуток. 5. Результат переоцінки основних засобів.	Власні ресурси
Кредитний портфель	1. Кредитування юр. осіб. 2. Кредитування фіз. осіб. 3. Надання міжбанківських кредитів.	1. Мобілізація коштів вкладників (юр. фіз.). 2. Мобілізація коштів банків (рахунки ЛОРО). 3. Мобілізація коштів банків на депозитні рахунки.	Залучені ресурси
Цінні папери на продаж	Вкладення в державні та корпоративні ЦП на продаж	Отримання кредитів від інших КБ. Отримання кредитів від НБУ. Емісія та розміщення власних боргових ЦП банку.	Поточні ресурси
Інвестиційний портфель	Вкладення в державні та корпоративні ЦП на інвестиції. Вкладення в статутні фонди підприємств та організацій.		

Майно та нематеріальні активи	Вкладення в основні засоби. Вкладення в товарно – матеріальні цінності. Вкладення в нематеріальні активи.		
-------------------------------	---	--	--

Вільні кредитні ресурси = Кошти на коррахунку –
обов'язковий резерв – середній розмір коштів для поточних
платежів.

Найпоширеніші схеми надання кредиту:

1. *Кредитна лінія* – оформлена договором згода банку надати позичальнику кредити протягом певного часу до певної – заздалегідь визначеної величини (ліміту кредитування), у т. ч. револьверна.

2. *Револьверний кредит* – багаторазово поновлювальний кредит (кредити за кредитними картками).

3. *Контокорентний кредит* – поєднує кредитне і розрахункове обслуговування на основі відкриття єдиного активно-пасивного рахунка. Встановлюється ліміт кредиту (див.табл.1.3).

Таблиця 1.3

Обороти за контокорентом.

<i>Дт</i>	<i>Кт</i>
<i>Всі витрати клієнта</i>	<i>Всі надходження</i>
<i>Якщо сальдо дебетове – надається кредит</i>	<i>Якщо кредитове - ні</i>

4. *Овердрафт* – різновид контокоренту. Його специфіка в тому, що на кінець дня дебетове сальдо переноситься на окремий позичковий рахунок.

1.2. Задачі для самостійного вирішення.

Приклад 1.1

На підставі даних кредитної заявки, кредитної історії, фінансової звітності та інших джерел необхідно вирішити питання про доцільність надання кредиту, визначити його розмір, розмір ризику на цього позичальника та обґрунтувати своє рішення. До банку надійшла заявка на видачу кредиту від позичальника – клієнта цього ж банку (див. табл.1.4).

Таблиця 1.4

Інформація про позичальника

1	Сума потрібної позички (грн)	1300000
2	Термін кредитування (місяці)	3
3	Здогадна відсоткова ставка (%)	22
4	Метод погашення кредиту	Одноразово
5	Сума власного обігового капіталу (грн)	300000
6	Кошти, що надійдуть від використання позички (грошовий потік)	1500000
7	Рентабельність підприємства (середньорічна) %	25
8	Сукупна заборгованість за поза-балансовими зобов'язаннями (грн)	150000
9	На підставі балансових даних розраховано: – коефіцієнт миттєвої ліквідності; – коефіцієнт загальної ліквідності; – коефіцієнт поточної ліквідності; – коефіцієнт маневреності; – коефіцієнт незалежності.	0,27 2,31 0,85 0,65 0,75
10	Об'єкт кредитування	товари в обігу
11	Застава – банківський сертифікат на 3,5 місяці	2300000 грн.
12	Затримка повернення у минулому	1 раз
13	Прострочені кредити	-

14	Пролонгації	1 раз
15	Капітал банку (грн)	150000000
16	Підприємство займається виробництвом пластмасових виробів	

Розв'язання прикладу 1.1

При розгляді питання про можливість надання кредиту, розглядається зміст кредитної заявки, та вивчається фінансовий стан позичальника:

а) оцінюється виконання показників платоспроможності ($KЛ1$, $KЛ2$, $KП$). Оптимальні теоретичні значення $KЛ1 \geq 0,2$; $KЛ2 \geq 0,5$; $KП \geq 2,0$. Разом з тим, слід порівнювати ці показники з галузевими [19]. Наш позичальник є платоспроможним;

б) коефіцієнти маневреності та незалежності (оптимальні теоретичні значення $KМ \geq 0,5$; $KН \leq 1,0$). В нашого позичальника недовиконання КН.

Рівень рентабельності є досить високим.

в) розмір ризику на одного позичальника $H7$ (показник розміру кредитного ризику на одного контрагента, що визначається як співвідношення суми всіх вимог банку до цього контрагента та всіх позабалансових зобов'язань виданих цьому контрагенту до капіталу банку. Для нашого прикладу:

$$H7 = 130000 + 150000/150000000 = 0,002,$$

тобто норматив $H7 \leq 0,25$ виконується та ризик є досить малим;

г) для визначення розміру позички необхідно також врахувати розмір застави, згідно рекомендацій НБУ якщо застава – цінні папери, то її вартість повинна хоча б удвічі перевищувати вартість кредиту (див. додаток 1). Тобто бажаний розмір кредиту становить 1150000 грн (2300000/2). Крім того, слід врахувати норматив участі позичальника у фінансуванні об'єкту, що кредитується (за міжнародними стандартами в межах 30 % власних коштів). Таким чином, розмір кредиту, не може перевищувати $300000/0,3 = 1000000$ грн.

г) кредитна історія позичальника дозволяє зробити висновки про його добру репутацію.

Таким чином, врахувавши, добрий фінансовий стан позичальника, незначний розмір ризику щодо нього, добру репутацію та розмір застави і обсяг власного капіталу рішення банку про надання кредиту буде позитивним, але його розмір буде обмежено до 1000000 грн.

1.3. Задачі та питання для самоконтролю.

1. На підставі даних кредитної заявки необхідно вирішити питання про доцільність надання кредиту, його розмір та обґрунтувати своє рішення.

До банку надійшла заявка на видачу кредиту від позичальника-інсайдера банку (див.табл.1.5).

Таблиця 1.5

Інформація про позичальника

1	Сума потрібної позички (грн.)	1100000
2	Термін кредитування (місяці)	2
3	Згодна відсоткова ставка (%)	21
4	Метод погашення кредиту	Одноразово
5	Сума власного обігового капіталу (грн)	200000
6	Кошти, що надійдуть від використання позички (грошовий потік)	1400000
7	Рентабельність підприємства (середньорічна) %	20
8	Сукупна заборгованість за позабалансовими зобов'язаннями (грн)	140000
9	На підставі балансових даних розраховано: коефіцієнт миттєвої ліквідності – коефіцієнт загальної ліквідності – коефіцієнт поточної ліквідності – коефіцієнт маневреності – коефіцієнт незалежності –	0,21 2,01 0,80 0,60 0,55
10	Об'єкт кредитування	Товари в обігу

11	Застава (грн)	Товари в обігу на суму 1600000
12	Затримка повернення у минулому	-
13	Прострочені кредити	-
14	Пролонгації	-
15	Номінальна вартість акцій банку, що знаходяться у інсайдера	1320000
15	Капітал банку (грн.)	55000000

2. Чим відрізняється методи розрахунку процентної ставки: „вартість плюс”, „базова ставка плюс”? У чому їх переваги та недоліки?

3. В яких випадках для розрахунку процентної ставки використовується «метод аналізу доходності клієнта»? В чому його недоліки?

Тема 2. Банківські ризики

2.1. Теоретичні відомості.

Ризики – невід’ємна частина банківської діяльності. Банкіри накопичили досвід, щодо вимірювання, контролю та моніторингу ризиків.

Ризик у широкому розумінні – невизначеність настання події в майбутньому. Ризик вимірюється ймовірністю того, що подія відбудеться (чи не відбудеться) і це призведе до небажаних наслідків.

Ризик – вартісне вираження ймовірної події, що веде до отримання додаткових прибутків або несення незапланованих втрат.

Банківський ризик – ймовірність отримання небажаних результатів:

- 1) *втрата прибутку і виникнення збитків;*
- 2) *скорочення ресурсної бази;*
- 3) *здійснення виплат по позабалансовим рахункам.*

На збільшення рівня ризику впливають:

неочікувані зміни обставин;

- необхідність вирішення завдань, які не відповідають компетенції або досвіду менеджерів банку;
- зволікання з прийняттям рішення щодо впровадження певних заходів, спрямованих на мінімізацію ризику;
- неправильно визначений метод управління ризиком;
- помилки в оцінці рівня ризику та можливості взяття його банком.

Оскільки, взяття ризиків – основа банківництва, банки успішні, коли прийняті ними ризики розумні, контрольовані, знаходяться у межах компетенції (див. табл.2.1).

Таблиця 2.1

Банківські ризики		
<i>Банківські ризики</i>		
<i>Внутрішні</i>		<i>Зовнішні</i>
<i>Фінансові</i>	<i>Функціональні</i>	На рівні країни
Валютний	Технологічний	Політичний
Кредитний	Операційний	Економічний
Ринковий	Зловживань	Правовий
Ризик ліквідності	Документарний	Соціальний
Відсотковий	Стратегічний	Інфляційний
Ризик зміни ресурсної бази	Транзакції	Форс-мажорний
	Юридичний	
	Впровадження нових банківських продуктів	
	Втрати репутації	

Класифікація ризиків.

Зовнішні – виникають у зовнішньому середовищі і безпосередньо не пов'язані з діяльністю КБ.

Внутрішні – виникають в процесі діяльності банку.

Фінансові – визначаються ймовірністю фінансових втрат і пов'язуються з непередбаченими змінами обсягів, структури, доходності та вартості активів і пасивів банку.

Функціональні – виникають внаслідок створення і впровадження нових банківських продуктів та послуг і

неможливості здійснення своєчасного і повного контролю за фінансово-господарським процесом банку.

З погляду *можливості оцінки* банківські ризики поділяються на:

- 1) фінансові – піддаються кількісній оцінці;
- 2) функціональні та зовнішні – не піддаються кількісній оцінці.

2. 2. Задачі для самостійного вирішення.

Приклад 2.1

Як уплине застосування збалансованого та незбалансованого за строками підходу до управління активами та пасивами на рівень прибутку та ризику банку, якщо термін операції 90 днів, сума залучених коштів 250000 грн, ставка обов'язкового резервування – 5 % (див. табл.2.2).

Таблиця 2.2

Відсоткові ставки за кредитами та депозитами

Показник	Строк, дні	Ставки розміщення, %	Ставки залучення, %
Поточні ставки на ринку	90	24	18
	60	20	15
	30	18	12
Прогноз ставки: через 30 днів	30	18	11
Прогноз через 60 днів	30	16	10

Альтернативи фінансування кредиту:

- 1) Залучити депозит в сумі 250000 на 3 місяці;
- 2) Залучити депозит 250000 на 2 місяці, а потім відновити його на один місяць по ставці, яка складеться на ринку на той час.

1) Якщо прогнозується підвищення відсоткових ставок, то краще залучити кошти за збалансованим за терміном підходом на 3 місяці.

$250000 \times 0,05 = 12500$ (грн) – сума обов'язкового резервування.

Відсотковий спред банку, при цьому складе:

$$24 \times (250000 - 12500) \times 90 / 360 \times 100 - 18 \times 250000 \times 90 / 360 \times 100 = 14250 - 11250 = 3000 \text{ (грн)}.$$

2) Якщо прогноз зміни ставок свідчить про їх зниження, то варто використати незбалансований підхід.

Спочатку залуцаємо кошти на 2 місяці, при цьому сплатимо: $250000 \times 15 \times 60 / 360 \times 100 = 6250$ (грн). Потім на 1 місяць та сплатимо:

$$250000 \times 10 \times 30 / 360 \times 100 = 2083,3 \text{ (грн)}.$$

Всього сплатимо: $6250 + 2083,3 = 8333,3$ (грн).

Вкладаємо кошти на 3 місяці, з урахуванням обов'язкового резервування:

$$250000 - 12500 = 237500 \text{ (грн)}.$$

Отримаємо: $237500 \times 24 \times 90 / 360 \times 100 = 14250$ (грн).

Різниця між прибутком при незбалансованому та збалансованому підході: $14250 - 8333,3 = 5916,7$ (грн).

Таким чином, ми отримали більше, але наражалися на ризик, пов'язаний з невизначеністю зміни ставок, також зростає ризик ліквідності. Якщо прогноз не виправдається і ставки зростуть, то банк може не отримати навіть того, що сплатив за ресурси, тобто – зазнає збитків. Якщо прогнозується зростання ставок, то депозит варто залучити на триваліший час, щоб сплачувати за нього по старим (низьким) ставкам.

2.3. Задачі для самоконтролю.

1. Надати вірне визначення поняттю „банківський ризик”:

а) вірогідність збитків або втрат;
б) імовірність невдачі чи витрат, пов'язана з конкретним напрямком дії;

в) імовірність небажаної події;

г) загроза втрати частини ресурсів, недоодержання доходів, створення додаткових видатків у результаті здійснення фінансових операцій.

2. Класифікувати ризики залежно від сфери виникнення.

3. Надати вірну відповідь:

а) ризик платоспроможності виникає внаслідок неефективної структури зобов'язань і вкладень банку, може виникнути ситуація за якої банк не зможе виконати всі свої платежі;

б) ризик платоспроможності – небезпека виникнення проблеми нестачі ліквідних активів для забезпечення виконання власних зобов'язань;

в) ризик платоспроможності – ризик фінансових втрат, пов'язаних з вкладанням в у цінні папери.

4. Як уплине застосування збалансованого та незбалансованого за строками підходу до управління активами та пасивами на рівень прибутку та ризику банку, якщо термін операції 90 днів, сума залучених коштів 1000000 грн, ставка обов'язкового резервування – 10 % (див.табл.2.3).

Таблиця 2.3

Відсоткові ставки за кредитами та депозитами

Показник	Строк, дні	Ставки розміщення, %	Ставки залучення, %
Поточні ставки на ринку	90	24	18
	60	20	15
	30	18	12
Прогноз ставки: через 30 днів	30	18	11
Прогноз через 60 днів	30	16	10

Тема 3. Кредитний ризик як складова банківських ризиків

3.1 Теоретичні відомості.

За сутністю кредитний ризик характеризує економічні відносини між кредитором і позичальником з приводу перерозподілу фінансових активів. Цей ризик пов'язаний не тільки з суто кредитними операціями це ще і вкладення коштів в депозити в інших банках, операції з цінними паперами, гарантійні операції,

операції кредитного характеру (лізинг, факторинг, форфейтинг) – активні операції.

Залежно від сфери виникнення ризику розподіляються на 3 групи (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Класифікація чинників кредитних ризиків банківських установ

Група чинників	Види чинників
1. Чинники, притаманні зовнішньому щодо банків та контрагентів середовищу.	Нормативно-законодавче регулювання діяльності банків. Нормативно-законодавче регулювання діяльності позичальника. Стан судової та виконавчої системи. Стан розвитку економіки. Кон'юнктура попиту на кредитні ресурси та їх пропозиції на фінансово-кредитному ринку. Рівень конкуренції між банками та контрагентами. Політична ситуація в країні. Взаємовідносини з міжнародними фінансовими інститутами. Форс-мажорні обставини (природні катаклізми, воєнні дії тощо)
2. Внутрішньо-банківські чинники кредитних ризиків.	Надмірна концентрація кредитного портфеля. Надмірна диверсифікація кредитного портфеля. Відсутність ефективних методів оцінки та регулювання кредитних ризиків за етапами кредитного процесу. Кредитування нових інноваційних проектів. Фінансові махінації. Неадекватна оцінка впливу чинників кредитних ризиків. Низький кваліфікаційний рівень, компетенція та досвід роботи фахівців тощо

3. Чинники, припам'ятованні діяльності позичальника	Репутація позичальника (моральні та етичні характеристики). Капітал позичальника. Спроможність позичальника успішно вести справу. Кредитоспроможність позичальника. Умови, в яких здійснюється реалізація проекту, що кредитується.. Ліквідність забезпечення за кредитом
---	--

Наслідки негативного впливу чинників кредитних ризиків: 1) зниження якості кредитного портфелю; 2) втрата коштів за основним боргом та відсотками; 3) витрати на управління проблемними кредитами; 4) втрата репутації; 5) втрата капіталу; 6) вплив кваліфікованих кадрів.

Один з найбільш важливих показників кредитного ризику – ймовірність виникнення несприятливих подій за угодою.

$$W = p(c)S, \quad (3.1)$$

де W – величина ризику; $p(c)$ – ймовірність виникнення збитків за кредитною угодою; S – сума позики, що зафіксована у кредитній угоді.

Для оцінки ступеня ризикованості кредитного портфеля застосовуються абсолютні показники:

$$S_p = \sum_{i=1}^n S_i p_i(c), \quad (3.2)$$

- можлива (сподівана) величина збитків за кредитним портфелем, де S_i – сума i – ї кредитної угоди, $i = 1, 2, \dots, n$; $p(c)$ – ймовірність виникнення збитків щодо i – ї кредитної угоди (показник ризику);

$$L = \sum_{i=1}^n p_i(c) \cdot \frac{S_i}{S} = \frac{\sum_{i=1}^n p_i(c)}{\sum_{i=1}^n S_i} = \frac{S_p}{\sum_{i=1}^n S_i} \quad (3.3)$$

- середньозважений кредитний портфельний ризик;

$$V(p) = \sum_{i=1}^n (P_i(c) - L)^2 \cdot \frac{S_i}{S} \quad (3.4)$$

- дисперсія (варіація) як міра кредитних ризиків щодо угод, які складають кредитний портфель банку, де $S = \sum_{i=1}^n S_i$;

$$v(p) = \sqrt{V(p)}. \quad (3.5)$$

- середнеквадратичне відхилення кредитних ризиків щодо угод, які складають кредитний портфель банку.

Таким чином, дисперсія та середнеквадратичне відхилення характеризують міру розсіювання кредитних ризиків щодо угод кредитного портфеля відносно середньозваженого кредитного портфельного ризику. Тобто кращі значення дисперсії та середнеквадратичного відхилення це значення менші від середньозваженого кредитного портфельного ризику і гірші – більші за середньозважений кредитний портфельний ризик. Вказані показники не дають змоги однозначно оцінити ступень ризикованості кредитного портфеля, тому застосовується показник семіваріації:

$$PSV = \sum_{i=1}^n t_i^2 \times \frac{S_i}{S} \quad (3.6)$$

- позитивна семіваріація як міра кредитних ризиків щодо угод, які складають кредитний портфель банку, де n – обсяг кредитного портфеля (кількість угод); t_i – від'ємні відхилення кредитних ризиків щодо угод кредитного портфеля від середньозваженого, тобто:

$$t_i = \begin{cases} 0, & p_i(c) \geq L \\ p_i(c) - L, & p_i(c) < L. \end{cases}$$

$$NSV = \sum_{i=1}^n l_i^2 \times \frac{S_i}{S}, \quad (3.7)$$

- негативна семіваріація як міра кредитних ризиків щодо угод, які складають кредитний портфель банку, де n – обсяг кредитного портфеля (кількість угод); l_i – додатні відхилення кредитних

ризиків щодо угод кредитного портфеля від середньозваженого кредитного портфельного ризику, тобто:

$$l_i = \begin{cases} 0, p_i(c) \leq L \\ p_i(c) - L, p_i(c) > L. \end{cases}$$

$$psv = \sqrt{PSV} \quad (3.8)$$

- позитивне середнє семіквадратичне відхилення як міра кредитних ризиків щодо угод, які складають кредитний портфель.

$$nsv = \sqrt{NSV} \quad (3.9)$$

- негативне середнє семіквадратичне відхилення як міра кредитних ризиків щодо угод, які складають кредитний портфель банку. Чим більша позитивна семіваріація і чим менша їх негативна семіваріація, тим нижчий ступень ризикованості кредитного портфеля;

$$a = \sum_{i=1}^n \frac{S_i}{S} \times (p_i(c) - L)^3 / \sqrt{V^3(p)} \quad (3.10)$$

- коефіцієнт асиметрії щодо угод, які складають кредитний портфель банку. Очевидно, що чим менший коефіцієнт асиметрії, тим менший ступень ризикованості кредитного портфеля.

3. 2. Задачі для самостійного вирішення.

Приклад 3.1

Кредитний портфель банку має вигляд (див. табл.3.2):

Таблица 3.1

Кредитний портфель КБ.

I	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Si	100	350	800	650	200	900	750	150	400	500
pi(c)	0,2	0,3	0,1	0,5	0,4	0,6	0,05	0,3	0,15	0,25

де Si – сума і – ї кредитної угоди (тис. грн);

pi(c) – кредитний ризик щодо і – ї кредитної угоди.

Визначити можливу (сподівану) величину збитків за кредитним портфелем, середньозважений кредитний портфельний ризик, дисперсію, середнеквадратичне відхилення кредитних

ризиків щодо угод, які складають кредитний портфель банку, а також ступень ризикованості кредитного портфелю на підставі показників: семіваріації, семіквадратичного відхилення та коефіцієнта асиметрії.

Розв'язання прикладу 3.1

1) Визначаємо можливу (сподівану) величину збитків за кредитним портфелем:

$$Sp = 100 \times 0,2 + 350 \times 0,3 + 800 \times 0,1 + 650 \times 0,5 + 200 \times 0,4 + 900 \times 0,6 + 750 \times 0,05 + 150 \times 0,3 + 400 \times 0,15 + 500 \times 0,25 = 1417,5.$$

2) Визначаємо середньозважений портфельний ризик:

$$S = 100 + 350 + 800 + 650 + 200 + 900 + 750 + 150 + 400 + 500 = 4800;$$

$$L = Sp/S = 1417,5/4800 = 0,295.$$

3) Розраховуємо дисперсію (варіацію) кредитних ризиків щодо угод, які складають кредитний портфель банку.

$$V(p) = \frac{1}{4800} ((0,2 - 0,295)^2 \times 100 + (0,3 - 0,295)^2 \times 350 + (0,1 - 0,295)^2 \times 800 + (0,5 - 0,295)^2 \times 650 + (0,4 - 0,295)^2 \times 200 + (0,6 - 0,295)^2 \times 900 + (0,05 - 0,295)^2 \times 750 + (0,3 - 0,295)^2 \times 150 + (0,15 - 0,295)^2 \times 400 + (0,25 - 0,295)^2 \times 500) \approx 0,041$$

Визначаємо середньоквадратичне відхилення як міру кредитних ризиків щодо угод, які складають кредитний портфель банку:

$$4) x = \sqrt{0,041} \approx 0,202.$$

Таким чином, можна зробити висновок, що значення кредитних ризиків щодо угод, які складають даний кредитний портфель, відхиляються від середнього значення їх (середньозваженого кредитного портфельного ризику) в середньому на 0,202, тобто значення кредитних ризиків щодо угод, які складають даний кредитний портфель знаходяться в інтервалі:

$$(0,295 - 0,202; 0,295 + 0,202).$$

5) Визначимо позитивну семіваріацію:

$$t1 = -0,095; t2 = 0; t3 = -0,195; t4 = 0; t5 = 0; t6 = 0; t7 = -0,245; t8 = 0;$$

$$t9 = -0,145; t10 = -0,045.$$

$$PSV = \frac{1}{4800} \cdot ((-0,095)^2 \cdot 100 + 0 \cdot 350 + (-0,195)^2 \cdot 800 + 0 \cdot 650 + 0 \cdot 200 + 0 \cdot 900 + (-0,245)^2 \cdot 750 + 0 \cdot 150 + (-0,145)^2 \cdot 400 + (0,045)^2 \cdot 500)) \approx 0,018.$$

6)Визначимо негативну семі варіацію:

$$I1 = 0; I2 = 0,005; I3 = 0; I4 = 0,205; I5 = 0,105; I6 = 0,305; I7 = 0; I8 = 0,005; I9 = 0; I10 = 0.$$

$$NSV = \frac{1}{4800} \times (0 \times 100 + 0,005^2 \times 350 + 0 \times 800 + 0,205^2 \times 650 + 0,105^2 \times 200 + 0,305^2 \times 900 + 0 \times 750 + 0,005^2 \times 150 + 0 \times 400 + 0 \times 500) \approx 0,023.$$

7)Визначаємо позитивне середнє семіквдратичні відхилення:

$$psv = \sqrt{0,018} \approx 0,134;$$

8)Визначаємо негативне середні семіквдратичні відхилення:

$$nsv = \sqrt{0,023} \approx 0,152.$$

9)Обчислюємо коефіцієнт асиметрії:

$$a = \frac{1}{4800 \times \sqrt{0,041^3}} \times (100 \times (-0,095)^3 + 350 \times (0,005)^3 + 800 \times (-0,195)^3 + 650 \times (0,205)^3 + 200 \times (0,105)^3 + 900 \times (0,305)^3 + 750 \times (-0,245)^3 + 150 \times (0,005)^3 + 400 \times (-0,145)^3 + 500 \times (-0,045)^3) \approx 0,327.$$

Таким чином, показники семіваріації, середнього семіквдратичного відхилення та коефіцієнт асиметрії свідчать, що значення кредитних ризиків щодо угод кредитного портфеля більше відхиляються в несприятливий бік від середньозваженого кредитного портфельного ризику. Тобто, ступень ризику даного кредитного портфеля досить високий.

Приклад 3.2

В результаті аналізу кредитоспроможності позичальника, встановлено, що ймовірність того, що кредит буде переведено до розряду проблемних 20 %, ймовірність пролонгації 70 %. Ймовірність погашення в термін пролонгації в повному обсязі 95 %. Знайти: 1) ймовірність того, що позичальник погасить узятую позичку після її пролонгації і в терміни пролонгації; 2) ймовірність

того, позика буде віднесена на прострочку відразу після завершення терміну дії договору; 3) кредит буде віднесено на прострочку після пролонгації.

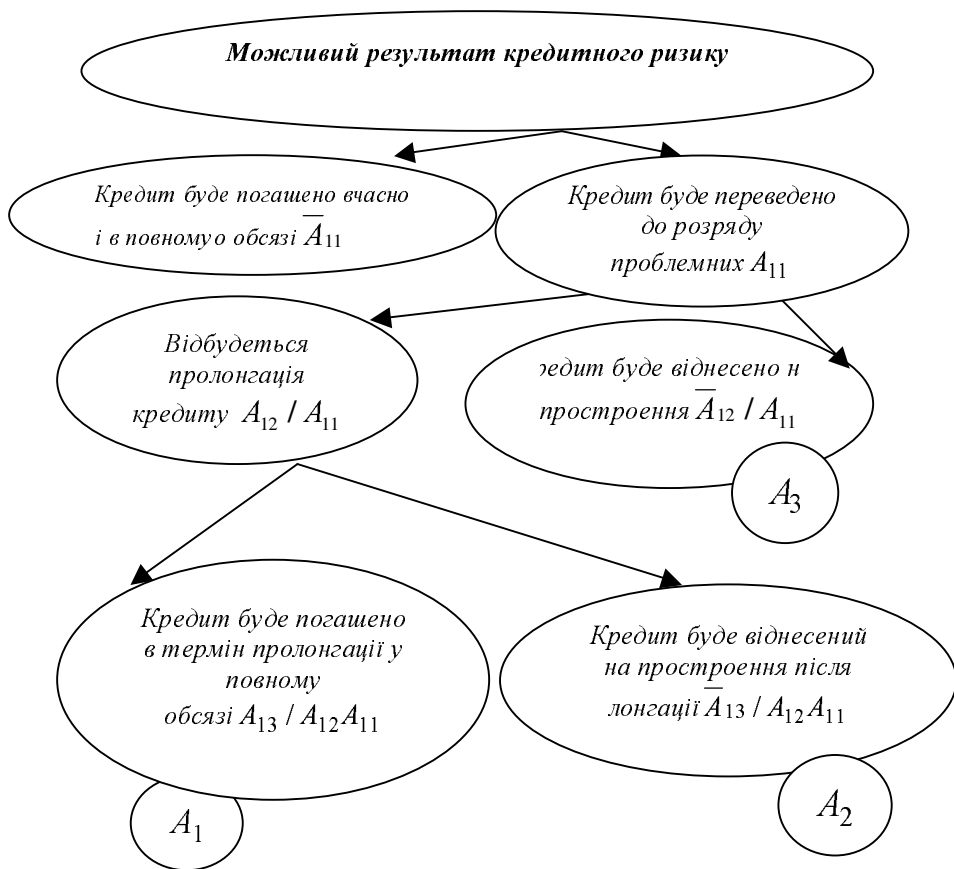

Схема 3.1 Структурна схема ризику щодо позичальника

З схеми 3.1 випливає, кредитний ризик, щодо позичальника $P(A)$ це ймовірність суми трьох несумісних подій: $A_1; A_2; A_3$.

A_1 – позичальник погасить позику після її пролонгації і в термін пролонгації у повному обсязі;

A_2 – позика буде віднесена на прострочення після пролонгації кредиту;

A_3 – позика буде віднесена на прострочку відразу після закінчення терміну дії кредитної угоди.

Подія $\bar{A}_{11}$ – протилежна події A_{11} .

Тоді кредитний ризик, щодо позичальника дорівнює:

$$P(A) = P(A_1) + P(A_2) + P(A_3). \quad (3.11)$$

Подія A_1 є добутком трьох подій:

$$A_1 = A_{11} \times A_{12} / A_{11} \times A_{13} / A_{12} A_{11}. \quad (3.12)$$

Подія A_2 – добуток трьох подій:

$$A_2 = A_{11} \times A_{12} / A_{11} \times \bar{A}_{13} / A_{12} A_{11}. \quad (3.13)$$

Подія A_3 – добуток двох подій:

$$A_3 = A_{11} \times \bar{A}_{12}. \quad (3.14)$$

Вербальну оцінку настання ризиків наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Вербальна оцінка настання ризиків за шкалою.

Вербальна оцінка	Числова оцінка
Дуже низька	[0; 0,01)
Низька	[0,01-0,05)
Середня	[0,05; 0,1)
Висока	[0,1;0,2)
Дуже висока	[0,2; 0,5)
Катастрофічна	[0,5; 1)

Розв'язання прикладу 3.2

$$A_{11} = 0,2.$$

$$A_{12} / A_{11} = 0,7.$$

$$A_{13} / A_{12} / A_{11} = 0,95.$$

Скористаємося вищенаведеними формулами (3.11 – 3.14):

$$A_1 = 0,2 \times 0,7 \times 0,95 = 0,133;$$

$$A_2 = 0,2 \times 0,7 \times 0,05 = 0,007;$$

$$A_3 = 0,2 \times 0,3 = 0,06.$$

Перевірка:

$$P = 0,133 + 0,07 + 0,06 = 0,2.$$

Таким чином, імовірність погашення кредиту в повному обсязі є високою, імовірність віднесення кредиту на прострочку після пролонгації та одразу після закінчення дії кредитної угоди є середньою.

3.3. Задачі та питання для самоконтролю.

1.Доповнити перелік видів застави: застава нерухомості, гарантія, застава товарно-матеріальних цінностей.

2.Кредитний портфель банку має вигляд:

I	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Si	150	350	900	750	200	800	750	150	300	600
Pi(c)	0,1	0,2	0,1	0,6	0,3	0,6	0,03	0,2	0,11	0,23

де Si – сума кредитної угоди (тис. грн);

pi (c) – кредитний ризик щодо i – ї кредитної угоди.

Визначити можливу (сподівану) величину збитків за кредитним портфелем, середньозважений кредитний портфельний ризик, дисперсію (варіацію) та середньоквадратичне відхилення кредитних ризиків щодо угод, які складають кредитний портфель банку.

3.Визначити ступень ризикованості кредитного портфеля, що було наведено у попередній задачі на підставі: семіваріації, семіквадратичного відхилення, та коефіцієнта асиметрії.

4. В результаті аналізу кредитоспроможності позичальника, що звернувся з клопотанням про надання позички встановлено, що ймовірність того, що кредит буде погашено у повному обсязі вчасно 70 %, ймовірність його пролонгації 60 %. Ймовірність віднесення кредиту на прострочку після пролонгації 5 %. Знайти: 1) ймовірність того, що позичальник погасить узятую позичку після її пролонгації і в терміни пролонгації у повному обсязі; 2) ймовірність того, позика буде віднесена на прострочку відразу після завершення терміну дії кредитного договору; 3) кредит буде віднесено на прострочку після пролонгації.

5. У чому полягає сутність статистичного методу оцінки ступеня кредитного ризику? Як розрахувати ймовірність погашення кредиту за допомогою цього методу?

6. Наведіть приклади експертної оцінки кредитного ризику.

Тема 4. Менеджмент кредитного ризику

4.1 Теоретичні відомості.

Всі активи та пасиви банку поділяються на чутливі до змін процентної ставки та нечутливі до таких змін.

Геп (GAP-розрив) визначається як різниця величиною чутливих активів (ЧА) у грошовому вираженні та величиною чутливих зобов'язань (ЧЗ) у грошовому вираженні.

Суть методу управління гепом полягає в тому, що розмір та вид (додатний або від'ємний) гепу мають відповідати прогнозам зміни процентних ставок згідно з таким правилом: якщо геп додатний, то зі зростанням процентних ставок маржа зростатиме і, навпаки, у разі їхнього зниження маржа зменшуватиметься; якщо геп від'ємний, то зі зростанням процентних ставок маржа зменшуватиметься, а з їх зниженням – збільшуватиметься.

4. 2. Задачі для самостійного вирішення.

Приклад 4.1

Маємо негативний геп ($ЧА < ЧП$), процентна ставка по активних операціях була 15 %, по пасивних 10 %. $ЧА = 800$ у. о., $ЧП = 900$ у. о.

Тоді, відсотки (платня) по чутливим активам $800 \times 0,15 = 120 \text{ у.о.};$

відсотки по чутливим пасивам $900 \cdot 10 \% = 90 \text{ у.о.};$

ЧПД (чистий процентний дохід) $120 - 90 = 30 \text{ у.о.}$

Маржа $= (900 - 800) \cdot 0,05 = 5 \text{ у.о.}$

Відбулося зростання процентних ставок на 5 пунктів. Тоді по активних операціях ставка 20 %, по пасивних 15 %.

Відсотки по чутливим активам $= 800 \times 0,2 = 160 \text{ у.о.},$

відсотки по чутливим пасивам $= 900 \times 0,15 = 135 \text{ у.о.},$

ЧПД (чистий процентний дохід) $= 160 - 135 = 25 \text{ у.о.};$

Маржа $= 100 \times 0,05 = 5 \text{ у.о.},$

ЧПД зменшився на 5 ум. од.

Це означає, що не важливо, в якому напрямі змінюються ставки. Головне, щоб геп відповідав тому напрямку руху ставок, який принесе підвищений прибуток. Тобто, в даному випадку потрібно переформувати баланс банку для досягнення додатного гепу, що призведе до зростання ЧПД.

Приклад 4.2

За результатами розрахунків, згідно наведених в табл. 4.1 даних розробити рекомендації, щодо зменшення рівня % ризику, якщо в майбутньому % ставки повинні знижуватися.

Таблиця 4.1

Показник	Значення	
	У минулому році	У звітному році
1. Чутливі активи (млн. грн)	1648	2147
2. Чутливі пасиви (млн. грн.)	1428	1985
3. Коефіцієнт гепу	?	?
4. Рівень % доходу, коефіцієнт	0,1507	0,1132
5. Рівень % витрат, коефіцієнт	0,0681	0,0618
6. Сума ЧПД	?	?

Розв'язання прикладу 4.2

ГЕП – додатний, коефіцієнт гепу:

- у минулому році $K_{геп} = 1648/1428 = 1,154;$

- у звітному році $K_{геп} = 2147/1985 = 1,082$.

Оскільки за додатного гепу % ставки знизилися, це зумовить наступні зміни чистого процентного доходу (ЧПД) банку:

- минулому році: $ЧПД = 1648 \times 0,1507 - 1428 \times 0,0681 = 151,1$ (грн);
- у звітному році: $ЧПД = 2147 \times 0,1132 - 1985 \times 0,0618 = 120,37$ (грн).

Таким чином, ЧПД банку знизився у звітному році на $(151,1 - 120,37) = 30,73$ (грн) – виконується правило гепу.

Рекомендації: якщо тенденція зміни % ставок збережеться, то варто досягти від'ємного гепу для забезпечення зростання ЧПД.

4.3. Задачі та питання для самоконтролю.

1. Яким чином впливає на ризик кредитного портфелю його диверсифікація за галузями виробництва? До яких наслідків може привести надмірна диверсифікація?

2. Визначить вірну відповідь. Яка структура кредитного портфелю класифікованого за ступенями ризику вважається оптимальною?

а) стандартні – 22 %; під контролем – 38 %; субстандартні – 30%; сумнівні – 5 %; безнадійні – 5 %.

б) стандартні – 30 %; під контролем – 40 %; субстандартні – 10 %; сумнівні – 10 %; безнадійні – 10 %.

в) стандартні – 50 %; під контролем – 35 %; субстандартні – 5 %; сумнівні – 5 %; безнадійні – 5 %.

г) стандартні – 45 %; під контролем – 30 %; субстандартні – 10 %; сумнівні – 10 %; безнадійні – 5 %.

5. Використовуючи GAP – аналіз та на підставі наведених даних, розрахуйте ризик зміни розміру капіталу банку, викликаний зміною ринкових процентних ставок.

Чутливі до зміни процентних ставок активи – 900 тис. грн.

Чутливі до зміни процентних ставок пасиви – 1000 тис. грн.

Процентна ставка по активних операціях – 15 %.

Процентна ставка по пасивних операціях – 10 %.

За період, що аналізується процентна ставка зросла на 5 пунктів.

6. Використовуючи аналіз Duration, та наведені дані розрахуйте ризик зміни вартості капіталу банку, викликаний зміною ринкових процентних ставок.

Активи комерційного банку – 500 тис. грн.

Пасиви комерційного банку – 300 тис.грн.

Середньозважені строки погашення активів – 3.2 року.

Середньозважені строки погашення пасивів – 2, 5 року.

Ставка дисконтування була 13 %, а за 2 роки зросла на 5 пунктів.

7. За результатами розрахунків, згідно наведених в табл. 4.2 даних розробити рекомендації, щодо зменшення рівня % ризику, якщо в майбутньому % ставки підвищуються.

Таблиця 4.2

Показник	Значення	
	У минулому році	У звітному році
1. Чутливі активи (млн. грн.)	1800	2147
2. Чутливі пасиви (млн. грн)	1900	1985
3. Коефіцієнт гепу	?	?
4. Рівень % доходу, коефіцієнт	0,1907	0,2132
5. Рівень % витрат, коефіцієнт	0,0881	0,0918
6. Сума ЧПД	?	?

Тема 5. Оцінювання кредитоспроможності позичальника

5.1.Теоретичні відомості.

Для здійснення оцінки фінансового стану позичальника – юридичної особи банк, згідно вимог НБУ, має враховувати такі основні економічні показники його діяльності:

платоспроможність (коефіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності);

фінансова стійкість (коефіцієнти маневреності власних коштів, співвідношення залучених і власних коштів);

обсяг реалізації;

обороти за рахунками (співвідношення надходжень на рахунки позичальника і суми кредиту, наявність рахунків в інших банках; наявність картотеки неплатежів – у динаміці);

склад та динаміка дебіторсько-кредиторської заборгованості (за останній звітний та поточний роки);

собівартість продукції (у динаміці);

прибутки та збитки (у динаміці);

рентабельність (у динаміці);

кредитна історія (погашення кредитної заборгованості в минулому, наявність діючих кредитів).

Платоспроможність позичальника визначається за такими показниками:

коефіцієнт миттєвої ліквідності (КЛ1), що характеризує те, як швидко короткострокові зобов'язання можуть бути погашені високоліквідними активами:

$$КЛ1 = A_v / Z_p, \quad (5.1)$$

де A_v – високоліквідні активи, до яких належать грошові кошти, їх еквіваленти та поточні фінансові інвестиції,

Z_p – поточні (короткострокові) зобов'язання, що складаються з короткострокових кредитів і розрахунків з кредиторами. Оптимальне теоретичне значення показника КЛ1 – не менше ніж 0,2;

коефіцієнт поточної ліквідності (КЛ2), що характеризує можливість погашення короткострокових зобов'язань у встановлені строки:

$$КЛ2 = A_l / Z_n, \quad (5.2)$$

де A_l – ліквідні активи, що складаються з високоліквідних активів, дебіторської заборгованості, векселів одержаних,

Z_n – поточні (короткострокові) зобов'язання, що складаються з короткострокових кредитів і розрахунків з кредиторами.

Оптимальне теоретичне значення показника КЛ2 – не менше ніж 0,5;

коефіцієнт загальної ліквідності (КП), що характеризує те, наскільки обсяг короткострокових зобов'язань і розрахунків можна погасити за рахунок усіх ліквідних активів:

$$KP = Ao/3n, \quad (5.3)$$

де Ao – оборотні активи,

$3n$ – поточні (короткострокові) зобов'язання, що складаються з короткострокових кредитів і розрахунків з кредиторами.

Оптимальне теоретичне значення показника КП – не менше ніж 2,0.

Фінансова стійкість позичальника визначається за такими показниками:

коефіцієнт маневреності власних коштів (КМ), що характеризує ступінь мобільності використання власних коштів:

$$KM = (Bk - An)/Bk, \quad (5.4)$$

де Bk – власний капітал підприємства,

An – необоротні активи.

Оптимальне теоретичне значення показника КМ – не менше ніж 0,5;

коефіцієнт незалежності (КН), що характеризує ступінь фінансового ризику:

$$KH = 3k/Bk, \quad (5.5)$$

де $3k$ – залучені кошти (довгострокові та поточні зобов'язання),

Bk – власний капітал.

Оптимальне теоретичне значення показника КН – не більше ніж 1,0.

Рентабельність позичальника визначається за такими показниками:

рентабельність активів:

$$P = Пч/A, \quad (5.6)$$

де $Пч$ – чистий прибуток,

А – активи;

рентабельність продажу:

$$P = Пч / Ор, \quad (5.7)$$

де Пч – чистий прибуток,

Ор – обсяг реалізації продукції (без ПДВ).

Аналіз грошових потоків позичальника має здійснюватися з урахуванням такого показника:

співвідношення чистих надходжень на всі рахунки позичальника (у тому числі відкриті в інших банках) до суми основного боргу за кредитною операцією та відсотками за нею з урахуванням строку дії кредитної угоди (для короткострокових кредитів) та для суб'єктів господарської діяльності, що отримали кредит в іноземній валюті, – з урахуванням зміни валютного курсу порівняно з датою укладання угоди:

$$K = \frac{(Нсм \times n) - (Зм \times n) - Zi}{Ск}, \quad (5.8)$$

де Нсм – середньомісячні надходження на рахунки позичальника протягом трьох останніх місяців (за винятком кредитних коштів);

Ск – сума кредиту та відсотки за ним (за кредитами в іноземній валюті ця сума приймається до розрахунку з урахуванням зміни валютного курсу порівняно з датою укладання угоди);

n – кількість місяців дії кредитної угоди;

Зм – щомісячні умовно-постійні зобов'язання позичальника (адміністративно-господарські витрати тощо);

Zi – податкові платежі та сума інших зобов'язань перед кредиторами, що мають бути сплачені з рахунку позичальника, крім сум зобов'язань, строк погашення яких перевищує строк дії кредитної угоди (за даними останнього балансу).

Для суб'єктів господарської діяльності, діяльність яких пов'язана з сезонним характером виробництва, середньомісячна сума надходжень визначається за 12 місяців.

Оптимальне теоретичне значення показника К – не менше ніж

1,5.

Також можуть бути враховані суб'єктивні чинники, що характеризуються такими показниками:

ринкова позиція позичальника та його залежність від циклічних і структурних змін в економіці та галузі промисловості;

наявність державних замовлень і державна підтримка позичальника;

ефективність управління позичальника;

професіоналізм керівництва та його ділова репутація;

інша інформація.

Оцінка фінансового стану позичальника-банку здійснюється не рідше ніж один раз на місяць з використанням методів, що використовуються у вітчизняній та світовій банківській практиці, у тому числі з урахуванням:

інформації позичальника-банку про дотримання економічних нормативів і нормативу обов'язкового резервування коштів;

аналізу якості активів і пасивів;

аналізу прибутків і збитків;

інформації про виконання банком зобов'язань у минулому;

інформації про надані та одержані міжбанківські кредити;

щорічного аудиторського висновку.

5.2. Задачі для самостійного вирішення та питання для самоконтролю.

1. На підставі балансу (див. нижче) розрахуйте показники кредитоспроможності позичальника:

- платоспроможності підприємства;
- показники фінансової стійкості позичальника;
- показники рентабельності.

Проаналізуйте ефективність використання основного та оборотного капіталу позичальника. Зробіть аналіз дебіторсько-кредиторської заборгованості позичальника.

Баланс станом на 01.01.XX (грн)

Актив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:			
залишкова вартість;	010	-	3141
первісна вартість;	011	-	3489
Знос.	012	-	348
Незавершене будівництво	020	2265	6978
Основні засоби:			
залишкова вартість;	030	169395	168576
первісна вартість;	031	344467	347315
Знос	032	175072	178739
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств;	040		
інші фінансові інвестиції.	045	530	1501
Довгострокова дебіторська заборгованість	050		
Відстрочені податкові активи	060		
Інші необоротні активи	070		
Усього за розділом I	080	172190	180196
II. Оборотні активи			
Запаси:			
виробничі запаси;	100	71074	85078

тварини на вирощуванні та відгодівлі.	110	94	31
Незавершене виробництво	120	24577	64936
Готова продукція	130	181480	237722
Товари	140	169	1182
Векселі одержані	150	25922	3778
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:			
чиста реалізаційна вартість;	160	37810	48816
первісна вартість;	161	37810	48816
резерв сумнівних боргів.	162	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
з бюджетом;	170	182	1098
за виданими авансами;	180	-	35117
з нарахованих доходів;	190	-	-
із внутрішніх розрахунків.	200	--	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	91023	102541
Поточні фінансові інвестиції	220	-	-
Грошові кошти та їх еквіваленти:			
у національній валюті;	230	1124	5317
в іноземній валюті.	240	10816	13641
Інші оборотні активи	250	4390	680
Усього за розділом II	260	448661	599967
III. Витрати майбутніх періодів	270	62	74
Баланс	280	620913	780237

IV. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	500	19162	45227
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510		
Векселі видані	520	21614	21338
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	9232	12656
Поточні зобов'язання за розрахунками:			
з одержаних авансів;	540	15868	50470
з бюджетом;	550	13565	2128
з позабюджетних платежів;	560	4576	8453
зі страхування;	570	905	2079
з оплати праці;	580	1804	3365
з учасниками;	590		
із внутрішніх розрахунків.	600		
Інші поточні зобов'язання	610	44880	35264
Усього за розділом IV	620	131606	180980
V. Доходи майбутніх періодів	630	3375	1835
Баланс	640	620913	780237
Довгострокові кредити банків	440		
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	450	-	-
Відстрочені податкові зобов'язання	460	104	104
Інші довгострокові зобов'язання	470	-	-
Усього за розділом V	480	104	104

ЗВІТ

ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ЗА 20XX рік (грн)

I. Фінансові результати

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	369570	198250
Податок на додану вартість	015	20734	13076
Акцизний збір	020	-	-
	025	-	-
Інші вирахування з доходу	030	-	-
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	348836	185174
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	88018	40716
Валовий:			
Прибуток	050	260818	144458
збиток	055	-	-
Інші операційні доходи	060	135693	120133
Адміністративні витрати	070	18545	14270
Витрати на збут	080	18093	1289
Інші операційні витрати	090	187475	114222
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	100	172398	134810
Збиток	105	-	-
Дохід від участі в капіталі	110	-	-
Інші фінансові доходи	120	129	-
Інші доходи	130	-	-

Фінансові витрати	140	6291	6530
Витрати від участі в капіталі	150	-	-
Інші витрати	160	-	-
Фінансові результати від звичайної І діяльності до оподаткування:			
Прибуток	170	166236	128280
збиток	175	-	-
Податок на прибуток від звичайної І діяльності	180	52111	26152
Фінансові результати від звичайної І діяльності:			
прибуток;	190	114125	102128
збиток.	195	-	-
Надзвичайні:			
ДОХОДИ;	200	-	-
Витрати.	205	-	-
Податки з надзвичайного	210		
Чистий:			
прибуток;	220	114125	102128
збиток.	225	-	-

2. Визначить поняття «кредитоспроможність позичальника».

3. Вкажіть основні джерела інформації для визначення кредитоспроможності потенційного позичальника.

4. Які якісні критерії корисності інформації та їх використання в економічному аналізі ви знаєте?

5. Які фінансові показники оцінки кредитоспроможності потенційних позичальників – юридичних осіб повинні розраховувати комерційні банки згідно вказівок НБУ?

6. Показники оцінки кредитоспроможності фізичних осіб, що беруться до уваги комерційними банками.

7. Як класифікуються позичальники за результатами оцінки їх фінансового стану з урахуванням забезпечення за кредитними операціями?

8. Проаналізуйте кредитоспроможність позичальника – юридичної особи згідно даних фінансового звіту?

Тема 6. Процес банківського кредитування

6.1 Теоретичні відомості.

Процес кредитування – широке поняття що охоплює кредитний цикл, починаючи з пошуку клієнтів та закінчуючи поверненням позички.

Процес кредитування складається з етапів, кожний з яких окремо забезпечує рішення окремого завдання, а разом досягається мета – забезпечити надійний прибуток для банку (див. табл. 6.1).

Оскільки кредитні операції підлягають фінансовому моніторингу згідно Закону України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом» і ППНБУ «Про здійснення банками фінансового моніторингу» від 14.05.03 № 189. Банк перед початком роботи зобов'язаний ідентифікувати клієнта. Порядок моніторингу закріплюється у правилах внутрішнього моніторингу. Такий моніторинг повинен задіяти працівників банку в межах їх компетенції у визначенні операцій пов'язаних з відмиванням тіньових доходів. Банки створюють відповідні програми, що включають: 1) порядок початкової ідентифікації; 2) заходи щодо уточнення інформації; 3) порядок забезпечення документального фіксування інформації про клієнта; 4) класифікація клієнтів відповідно ступеню ризику відносно відмивання доходів; 5) заходи перевірки інформації; 6) додаткові заходи щодо вивчення клієнта.

Таблиця 6.1

Інформаційно-аналітичне забезпечення кредитного процесу

Етапи процесу кредитування	Зміст
<u>1 етап</u> Знайомство	1. Отримання та аналіз пакету документів. 2. Проведення співбесіди з позичальником (рішення про продовження роботи).
<u>2 етап</u> Аналіз	1. Аналіз кількісних показників фінансового стану позичальника. 2. аналіз якісних показників.
<u>3 етап</u> Структурування позички	1. Структурування кредиту (визначається ступень кредитного ризику; остаточно встановлюються: сума, строк, вид і розмір забезпечення, % і комісія, метод надання, графік погашення). 2. Підготовка та укладання кредитної угоди. 3. Укладання договору застави. 4. Формування кредитної справи позичальника.
<u>4 етап</u> Моніторинг	1. <u>Контроль</u> за цільовим використанням кредиту. 2. <u>Контроль</u> за станом погашення відсотків за кредитом. 3. <u>Контроль</u> за погашенням тіла кредиту. 4. <u>Контроль</u> за станом та вартістю застави. 5. <u>Відстеження</u> змін у фінансовому стані позичальника. 6. <u>Виявлення</u> проблемних кредитів та застосування заходів, щодо мінімізації втрат.

Співбесіда:

1) Загальні відомості про позичальника (форма власності, період з моменту реєстрації, галузь, власники, рівень досвіду менеджерів, рівень доходності, основні постачальники та споживачі).

2) Питання щодо самого кредиту: сума, цільове призначення, прогноз потреб у ресурсах, строк служби активів, що фінансуються за рахунок кредиту.

3) Питання пов'язані з погашенням кредиту: розмір і сталість грошових потоків підприємства, джерела надходження коштів.

4) Питання про забезпечення кредиту: вид забезпечення, місце зберігання забезпечення та витрати на його зберігання, наявність майнових прав на предмет застави, вартість забезпечення та хто і коли його оцінював, наявність гарантів та їх фінансовий стан.

5) Питання щодо зв'язків клієнта з іншими банками. Під час вивчення кредитної заявки може виникнути необхідність перевірити позичальника на місці.

Інформація для оцінки кредитоспроможності за джерелами: 1) від клієнта; 2) внутрішньобанківська; 3) інша (від банків, від департаменту банківського нагляду, від СМІ, від партнерів, статистичних, колекторних агентств).

Чинники диференціації процентної ставки за кредитами:

- 1) облікова ставка;
- 2) рівень інфляції;
- 3) строк кредиту, чим він довший тим ставка вища – вище ризик та рівень прибутку позичальника;
- 4) ціна ресурсів;
- 5) рівень ризику; великі кредити менш ризикові;
- 6) розмір кредиту;
- 7) попит на кредити;
- 8) характер забезпечення;
- 9) витрати на обслуговування;
- 10) зміст заходів, що кредитуються;
- 11) рівень рентабельності ставки конкурентів;
- 12) характер взаємовідносин між банком та позичальником;
- 13) норма прибутку від інших активних операцій.

Порядок нарахування, сплати та стягнення процентів за кредитами.

Розмір процентних ставок, порядок нарахування відсотків, їх стягнення визначаються в кредитному договорі:

- 1) факт/ факт (англійська практика) 365(366)/ 365 (366);
- 2) факт/360 (фактичні дні у місяці, але у році умовно 360) французька практика;
- 3) 30/360 німецька практика.

6.2. Задачі для самостійного вирішення.

Приклад 6.1

Розрахувати відсутні елементи в графіку погашення кредиту за умови, що сума початкового боргу 400 тис. дол. США, кредит отримано на 3 роки під 10 % річних. Відсотки нараховуються кожне півріччя наприкінці кожного півріччя на залишок боргу. Борг (тіло кредиту та відсотки) погашається рівними частинами що півріччя.

Розв'язання прикладу 6.1

Тут слід міркувати в такий спосіб: сума початкового боргу PV є сучасною вартістю майбутніх виплат, тобто ренти *postnumerando*, тому потрібно лише знайти член ренти. Знаходимо його за формулою

$$R = \frac{PV \times i / m}{1 - (1 + i / m)^{-nm}}. \quad (6.1)$$

Зробимо необхідні розрахунки:

$$R = \frac{400000 \times 0,1 / 2}{1 - (1 + 0,1 / 2)^{-3 \times 2}} = 78806,99 \text{ (дол.)}.$$

Заповнюємо графік погашення боргу. Сума погашення основного боргу розраховується як різниця між сумою виплати боргу (R) та відсотків даний період. Наприкінці робимо перевірку: підсумок стовпчика 4 (табл.6.2) повинен дорівнювати сумі підсумків стовпчиків 3 та 5 (472841,94 = 400000+72841,94).

Таблиця 6.2

Графік погашення боргу

Термін погашення кредиту, m×n	Сума основного боргу на початок періоду, грн.	Сума відсотків за даний період, грн.	Сума виплати боргу R, грн.	Сума погашення основного боргу, грн.
1	2	3	4	5
1	400000,00	20000,00	78806,99	58806,99
2	341193,01	17059,65	78806,99	61747,34
3	279445,67	13972,28	78806,99	64834,71
4	214610,96	10730,55	78806,99	68076,44
5	146534,52	7326,73	78806,99	71480,26
6	75054,26	3752,73	78806,99	75054,26
Разом		<u>72841,94</u>	<u>472841,94</u>	<u>400000,00</u>

6.3. Задачі та питання для самоконтролю.

1. Розрахувати відсутні елементи в графіку погашення кредиту за умови, що сума початкового боргу 500 тис. грн, кредит отримано на 1 рік під 24 % річних. Відсотки нараховуються кожний квартал наприкінці кварталу на залишок боргу. Борг (тіло кредиту та відсотки) погашається рівними частинами щоквартально.

2. Відомо, що банк надав кредит позичальнику в сумі 600 тис. грн 2 лютого 20XX року, термін погашення 15 травня цього ж року. Норма відсотку 25 % річних. Відсотки нараховуються на залишок боргу щомісячно. Розрахувати відсотковий дохід банку використав англійську, французьку та німецьку практику.

3. Товариство з обмеженою відповідальністю „Ера” для отримання кредиту в сумі 200000 грн. під 20 % річних на 6 місяців для оплати за продукти (дитяче харчування) з метою роздрібного продажу подало до банку документи: обґрунтоване клопотання; копії контрактів з продавцями та покупцями; угоду про заставу будівлі; баланс на останню звітну дату з додатками. Чи достатньо вказаних документів для розгляду питання про надання кредиту? Яких документів не вистачає?

4. Банком надано черговий кредит торговельній фірмі ТОВ „Стен” у сумі 500000 грн під 23 % річних строком на 3 місяці на закупівлю медичних препаратів (основний вид діяльності фірми – оптова торгівля медичними препаратами) під заставу товарів в обігу оціночною вартістю 100000 грн. Фірма є клієнтом банку, працює 3 роки. Має хорошу репутацію. Оформлення кредиту відбулося з дотриманням всіх внутрішньобанківських вимог (проведено оцінку закладеного майна, після надання кредиту зроблено перевірку на місті та ін.). Але, Вам – кредитному працівнику, стало відомо, що директор фірми – найманий працівник, має намір звільнитися. Ваші дії?

5. Банк прокредитував свого клієнта МП „Алеко” на суму 30000 грн під 22 % річних строком на 2 місяці під закупівлю сировини для виробництва пластмаси (основний вид діяльності – виробництво пластмаси). Застава – автомобіль оціночною вартістю 60000 грн. Оформлення кредиту відбулося згідно встановлених внутрішньобанківських вимог. Після надання кредиту Ви провели перевірку використання кредиту з виходом на місце. При перевірці з’ясувалося, що кредит витрачено за нецільовим призначенням (оплачено податки, виплачено заробітну плату). Клієнт пояснює, що оплатить сировину з майбутніх поступлень. Ваші дії?

6. Банк надав кредит своєму клієнту МП „Агротехсервіс” на суму 60000 грн під 22 % річних строком на 3 місяці під закупівлю товарів побутової хімії (основний вид діяльності – роздрібна торгівля). Застава – автомобіль оціночною вартістю 80000 грн. Оформлення кредиту відбулося згідно встановлених внутрішньобанківських вимог. Після надання кредиту Ви провели перевірку використання кредиту з виходом на місце. При перевірці з’ясувалося, що кредит витрачено за цільовим призначенням. Через місяць Ви вийшли на чергову перевірку наявності та збереження закладеного майна і з’ясували, що автомобіль продано. Клієнт пояснює, мав дуже вигідну пропозицію. Ваші дії?

7. Банк надав кредит своєму клієнту МП „Слоо” на суму 40000 грн під 20 % річних строком на 3 місяці під закупівлю косметики та парфумів (основний вид діяльності – роздрібна торгівля). Застава – офісне обладнання оціночною вартістю 80000 грн. Оформлення кредиту відбулося згідно встановлених внутрішньобанківських

вимог. Через місяць Ви вийшли на чергову перевірку наявності та збереження закладеного майна і з'ясували, що обладнання зіпсоване. Офіс фірми розташований в житловому будинку і сусіди з верхнього поверху забули відключити на ніч воду, приміщення фірми повністю затопило і меблі зіпсувалися.. Ваші дії?

Тема 7. Особливості кредитування підприємств АПК

7.1. Теоретичні відомості.

Україна – потужна аграрна країна, її майбутнє – майбутнє АПК, що має достатній рівень фінансування.

Сільське господарство – кредитомістка галузь. Тут кредитування повинно відбуватися за іншими кредитними умовами ніж в інших галузях господарства.

Основні відмінності: необхідність пільгового кредитування, визначення термінів з урахування сезонності робіт, відповідна державна політика.

Фактори, що визначають сучасний стан АПК в Україні:

1) відсутність обґрунтованої концепції реформування і розвитку АПК та недосконала законодавча база проведення аграрної реформи;

2) відставання АПК від інших галузей;

3) застаріли технології виробництва (на 60 % забезпечення технікою і 80 % з неї повністю зношена);

4) значні платежі в бюджет та позабюджетні фонди;

5) зростання дебіторської заборгованості;

6) висока ризикованість галузі з відносно низьким рівнем прибутковості;

7) уповільнений рух коштів на початковій стадії виробничого циклу;

8) відсутність дієвих механізмів захисту вітчизняного виробника;

9) низький рівень інвестпривабливості.

Враховуючи вищенаведене, підприємства АПК не можуть забезпечити себе обіговими коштами у повному обсязі.

Динаміка кредитування АПК свідчить про стійку тенденцію до зростання потреби галузі в кредитах .

Банки, що кредитують АПК: «Аваль», «ПІБ», «Приватбанк» та інші.

Найбільш привабливим є рослинництво (відносно швидкий оборот капіталу).

Особливості АПК:

- 1) подовжений цикл виробництва;
- 2) підвищена кредитомісткість галузі;
- 3) тривалість термінів залучення коштів;
- 4) необхідність швидкої переробки продукції, т.я. вона псується;
- 5) специфічність застави (ліквідність, застава вартість);
- 6) сезонність виробництва;
- 7) залежність від погодних умов;
- 8) традиційно низький рівень менеджменту.

Система пільгового кредитування АПК

Починаючи з 2000 року відбувається стимулювання кредитування АПК. Запроваджується часткова компенсація відсотків за кредитами. При цьому КБ отримують кредитні ресурси під пільгові відсотки, відбувається часткове погашення відсотків за кредитами за рахунок коштів державного бюджету. Мета – фінансова підтримка села. Законодавча база: закон України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001 - 2004 рр.» та «Про Державний бюджет України» на 2001 – 2008 рр. ПКМУ «Про додаткові заходи щодо кредитування комплексу сільськогосподарських робіт від 25.02.2000 № 398 та «Про часткову компенсацію ставки за кредитами КБ, що надаються сільськогосподарським товаровиробникам та іншим підприємствам АПК у 2001 р» від 27.01.2001 № 59; ПКМУ № 184 від 18.02.04 «Про часткову компенсацію відсотків...».

Кредитування здійснюється в напрямках, визначених КМУ, шляхом безпосереднього спрямування коштів банкам на оплату розрахункових документів. Пільгове кредитування стосується:

- цукрові та буряконасінневі заводи;
- зерно заготівельні та переробні підприємства;

- підприємства та організації споживчої кооперації;
- сільськогосподарськи кооперативи;
- спеціалізовані підприємства з виробництва м'яса свинини та птахо господарства;
- підприємства та організації сільськогосподарського машинобудування;
- інші підприємства АПК. Розмір часткової компенсації становить 50 % облікової ставки встановленої НБУ на день укладання кредитної угоди, для зернотрейдерів (для здійснення заставних операцій з зерном) 70 %. Пільгові кредити надаються на конкурсній в межах лімітів кредитних ресурсів, визначених Мінагрополітики за погодженням з Мінфіном (див. схему 7.1). Недоліки такої компенсації: цей механізм є досить громіздким, складна процедура оформлення кредитів.

Фінансування видатків Міністерства аграрної політики з державного бюджету в 2009 році скоротиться на 44 % до 6,37 млрд. грн, що суттєво обмежить можливості для фінансування програм підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

Скорочення бюджетних можливостей в 2009 році є вимушеним кроком, а контрольована девальвація гривні в межах, що не несе загрози неповернення валютних кредитів, може створити певний резерв конкурентоспроможності для АПК. В той же час, більшості сільгоспідприємств в 2009 році, за умови скорочення державної підтримки, буде важко продовжувати виробництво без застосування альтернативних інструментів підтримки, це може бути продовження термінів кредитів відповідно до прийнятого Верховною Радою України Закону "Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання негативним наслідкам впливу світової фінансової кризи на розвиток агропромислового комплексу" (у разі його підписання Президентом), лібералізація цінового контролю на ринках аграрної продукції (зокрема — урахування в собівартості продукції переоцінки витрат на обслуговування валютних кредитів), зменшення витрат, пов'язаних із переукладанням угод оренди земельних паїв, тощо.

7.1 Схема механізму часткової компенсації відсоткової ставки банкам за кредитами, наданими АПК на пільгових умовах

7.2. Задачі для самостійного вирішення.

Приклад 7.1

АПК Промінь отримало кредит 100 тис. грн на 6 місяців під 18 % річних, застава великої рогатої худоби вартістю 420900. Знайти суму компенсації з держбюджету. Чи достатньо

забезпечення для того, щоб банк уникнув формування резерву?
Облікова ставка НБУ 10 %.

Розв'язання прикладу 7.1

Сума компенсації: $100000 \times 0,1/2 = 5\,000$ (грн).

Сплатить позичальник: $100000 \times (0,18 - 0,10)/2 = 4\,000$ (грн).

Достатність застави:

стандартний кредит, рогата худоба – рухоме майно.

Розрахуємо чистий кредитний ризик (див. ППНБУ № 279).

$ЧКР = 100 - 420,9 \times 0,5 = -110,45$ (< 0)

Застави достатньо, ЧКР від'ємний

Сума резерву = 0.

Приклад 7.2

Розрахувати лізингові платежі за умови лізингу сільгосптехніки, при повній її окупності. Вартість майна 100000 грн, строк амортизації 5 років, норма амортизації 20 %. Амортизація рівномірна. Відсотки за кредит 25 % річних. Комісія за лізингом 3 %. ПДВ 20 %. Розрахунок амортизації див. табл.7.1.

Таблиця 7.1

Розрахунок амортизації

Період	Вартість майна на початок року	Річна сума амортизації	Вартість майна на кінець року	Середньорічна вартість $(1+2)/2$
1	2	3	4	5
1	100000	20000	80000	90000
2	80000	16000	64000	72000
3	64000	12800	51200	57600
4	51200	10240	40960	46080
5	40960	8192	32768	36864

Розрахунок лізингових платежів див. табл.7.2.

Таблиця 7.2

Розрахунок лізингових платежів

Період	Річна амортизація	% за кредит	Комісія	ПДВ (ст. 3 + ст. 4) × 0,2	Лізинговий платіж
1	2	3	4	5	6
1	20000	22500	2700	5040	50240
2	16000	18000	2160	4032	40192
3	12800	14400	1728	3225,6	32153,6
4	10240	11520	1382,4	2580,48	25722,88
5	8192	9216	1105,92	2064,38	20578,30

Відсотки за кредит (стовпчик 3) розраховуються: стовпчик (5 з табл. 7.1) × 0,25.

Комісія (стовпчик 4) розраховується: стовпчик 5 з табл. 7.1 × 0,03.

7.3. Задачі та питання для самоконтролю.

1. АПК Промінь отримало кредит 800 тис. грн на 8 місяців під 18 % річних, застава сільгосптехніки вартістю 1600 тис. грн. Знайти суму компенсації з держбюджету. Чи достатньо забезпечення для того, щоб банк уникнув формування резерву? Облікова ставка НБУ 12 %.

2. Розрахувати лізингові платежі за умови лізингу сільгосптехніки, при повній її окупності. Вартість майна 700000 грн., строк амортизації 4 роки, норма амортизації 20 %. Амортизація рівномірна. Відсотки за кредит 24 % річних. Комісія за лізингом 2 %. ПДВ 20 %.

3. Ви – працівник кредитного відділу банку. У Вас з'являється інформація, що клієнт банку – постачальник паливно – мастильних матеріалів МП „Тон” має складнощі з покупцем (покупець – колгосп „Зоря” теж є клієнтом банку). Подія відбувається у березні, колгосп бажає придбати паливо на суму 500000 грн, але оплатити за нього зможе лише після збору врожаю – у серпні. Надавати паливо з відстрочкою платежу МП „Тон” не має можливості, гроші

потрібні йому для поновлення виробничого циклу. Ваші поради клієнтам? Яким чином банк зможе задовольнити їх потреби та отримати прибуток скориставшись вексельними розрахунками?

4. До кредитного відділу банку де Ви працюєте надійшли два клопотання про надання кредиту:

1) Від колгоспу „Степ”, що займається виключно вирощуванням зернових культур, про надання кредиту в сумі 900 тис. грн строком на 4 місяці з метою закупівлі насіння. Річний товарообіг колгоспу 30000 тис. грн. Фінансовий стан – задовільний. У якості забезпечення пропонується сільгосптехніка на суму 1800 тис. грн.

2) Від колгоспу „Воля”, що займається птахівництвом, вирощуванням зернових культур та вирощуванням великої рогатої худоби про надання кредиту в сумі 950 тис. грн строком на 4 місяці також з метою закупівлі насіння. Річний товарообіг колгоспу 31000 тис. грн. Фінансовий стан – задовільний. У якості забезпечення пропонується сільгосптехніка на суму 1800 тис. грн.

Яка з вказаних заявок має більше шансів на задоволення? Мотивуйте відповідь.

5. До банку надійшли дві кредитні заявки від фермерських господарств. Обидва господарства займається птахівництвом та вирощуванням зернових культур, суми кредиту запрошуються приблизно рівні (у першому випадку – 500 тис. грн, у другому – 550 тис. грн), терміни кредиту також збігаються – 4 місяці. Процентна ставка очікується на рівні 23 – 24 %. Мета отримання кредиту – закупівля пального. У якості забезпечення пропонується: у першому випадку сільгосптехніка на суму 1200 тис. грн; у другому страховка страхової компанії на суму кредиту плюс сума процентів. Якій кредитній заявці Ви, як працівник кредитного відділу, надасте перевагу? Мотивуйте відповідь.

Тема 8. Проблемні позички і засоби реструктурування безнадійних боргів

8.1. Теоретичні відомості.

Проблемні позички – це позички, за якими банк має сумнів щодо їх повернення, або значно знизилася ринкова вартість забезпечення або позичальник своєчасно не сплачує основну суму боргу або проценти.

Виникнення проблемної заборгованості може бути зумовлено:

- причинами, які не контролюються банком і перебувають поза сферою його діяльності (погіршення макроекономічних показників, погіршення політичної ситуації тощо);
- прорахунками і помилками керівництва підприємства-позичальника;
- недосконалим і неякісним дослідженням кредитної заяви та визначенням кредитоспроможності позичальника;
- некваліфікованим укладенням кредитного договору;
- неякісними процедурами кредитної політики;
- слабким і несвоєчасним банківським кредитним моніторингом.

Моніторинг – це система постійного спостереження кредитними менеджерами банку за процесом кредитування. Мета кредитного моніторингу – своєчасно ідентифікувати ризик та його ступінь і створити умови для забезпечення погашення позички і процентів за нею в строк.

Здійснюється кредитний моніторинг за напрямками:

1. Поточний фінансовий стан позичальника в статичі та динаміці.
2. Своєчасність і повнота виконання позичальником умов кредитного договору.
3. Якість забезпечення позички.
4. Достовірність віддзеркалення в бухгалтерському обліку використання позичальником позикових коштів.

5. Відповідність умов кредитного договору тенденціям розвитку ринку.

6. Розмір кредитного ризику позичальника й адекватність обсягів страхових резервів за позичкою.

Одним з головних методів мінімізації збитків є реструктуризація позичок.

Реструктуризація кредитної заборгованості – це угода банку з позичальником про нові умови використання та погашення позички, в зв'язку з виникненням труднощів з її погашення.

Основні методи мінімізації збитків банку.

1. Відчуження закладеного майна.
2. Ліквідація.
3. Угоди по реструктуризації.

При наявності багатьох угод банки-кредитори і позичальники повинні погодитися прийняти розмір збитків за своїми непогашеними позичками.

У сучасній банківській практиці напрацьована велика кількість методів реструктуризації.

А. Збільшення потоків готівки від операційної діяльності. Звичайно важко збільшувати продажі швидко, і в короткостроковому періоді це може призвести навіть до загострення проблем, оскільки вимоги до оборотного капіталу завищуються. Найбільш прийнятими способами зростання грошових потоків від операційної діяльності є зниження витрат і закриття підрозділів з негативними потоками, щодо яких реструктуризація не має сенсу.

Б. Додаткове фінансування. Додаткове фінансування збільшує вірогідність того, що з часом компанія зможе виконувати свої майбутні зобов'язання, хоча це збільшує ризики в короткостроковому періоді. Ступінь згоди банків і державних органів на надання більшого об'єму фінансування в значній мірі залежить від тих кредиторів, яким надається пріоритетне право вимоги в порівнянні з існуючими кредиторами.

8.2. Ситуаційні задачі для самостійного вирішення.

Приклад 8.1

Банк надав кредит МП "Зірка" у сумі 100 тис. грн строком на 3 місяці під 21 % річних. Мета кредиту закупівля сировини для виробництва скла. Фірма планує опрацювати новий вид діяльності. Застава – будівля (приміщення цеху). Оформлення кредиту відбулося згідно внутрішньобанківських вимог. Одразу ж після надання кредиту проведено перевірку на місці. При перевірці з'ясувалося, що роботи з пусконаладження обладнання не виконуються, хоча сировина завезена та оприбуткована на складі. Клієнт запевнює, що надолужить прогаяне за рахунок організації двохзмінної роботи.

Як банк може уникнути виникнення проблемної позички?

Розв'язання прикладу 8.1

По – перше необхідно заактувати результати перевірки, по – друге доповісти своєму безпосередньому керівництву, по – третє на підставі рішення на рівні відділу або філії розробити першочерговий план заходів щодо виправлення ситуації (наприклад налагодження позичальником двозмінної роботи для прискорення вводу в дію обладнання), по – четверте необхідно суворо контролювати роботу позичальника щодо виконання намічених мір аж до повного погашення позички.

8.3. Ситуаційні задачі та питання для самоконтролю.

1. Банк прокредитував свого клієнта ТОВ „Веста” у сумі 120 тис. грн строком на 3 місяці під 20 %. Мета кредиту закупівля обладнання для виробництва шлакоблоків. Підприємство вирішило розширити свою діяльність. Застава – обладнання, що купується за рахунок кредиту. Підприємство сплатило 20 % вартості обладнання за рахунок власних коштів. Проведення чергових перевірок не викликало занепокоєння. Але через два місяці відбулися зміни у керівництві підприємства, виникли проблеми з реалізацією продукції. Виникла затримка сплати відсотків у сумі 1,98 тис. грн, які дії повинен виконати банк для уникнення появи проблемного кредиту?

2. Проблема частина кредитного портфелю банку складається з дрібних, неліквідних кредитів ідентичних за

характером, строками і дохідністю. Загальна сума вказаних кредитів – 300 тис. грн, кількість – 21 кредит.

Яки шляхи по усуненню проблемних кредитів можуть бути впроваджені?

3. У кредитному портфелі банку є позичка надана підприємству агропромислового комплексу в сумі 450 тис. грн. Мета надання кредиту – закупівля сільгосптехніки (комбайну). Підприємство закупило техніку, але не впоралося з ефективною організацією сільськогосподарських робіт. Кредит віднесено на рахунок прострочених 2 місяці тому. Забезпечення кредиту – придбана за його рахунок сільгосптехніка. Який дії може вчинити банк для позбавлення простроченого кредиту? Вкажіть можливі варіанти.

Тема 9. Кредитний портфель комерційного банку, його класифікація і аналіз

9.1 Теоретичні відомості.

Класифікація позичальників – юридичних осіб (у тому числі банків) здійснюється за результатами оцінки їх фінансового стану:

Клас "А" – фінансова діяльність добра, що свідчить про можливість своєчасного виконання зобов'язань за кредитними операціями, зокрема погашення основної суми боргу та відсотків за ним відповідно до умов кредитної угоди; економічні показники в межах установлених значень (відповідно до методики оцінки фінансового стану позичальника, затвердженої внутрішніми документами банку); вище керівництво позичальника має відмінну ділову репутацію; кредитна історія позичальника – бездоганна; крім того, позичальники-банки (резиденти) і банки-нерезиденти, що зареєстровані в країнах – членах СНД, дотримуються економічних нормативів. Одночасно можна зробити висновок, що фінансова діяльність і надалі проводитиметься на високому рівні. До цього класу можуть належати інші позичальники-банки (нерезиденти), що мають кредитний рейтинг не нижче ніж показник А, підтверджений у бюлетені однієї з провідних світових рейтингових компаній (Fitch IBCA, Standard & Poor's, Moody's тощо).

Клас "Б" – фінансова діяльність позичальника цієї категорії близька за характеристиками до класу "А", але ймовірність підтримування її на цьому рівні протягом тривалого часу є низькою. Позичальники/контрагенти банку, які належать до цього класу, потребують більшої уваги через потенційні недоліки, що ставлять під загрозу достатність надходжень коштів для обслуговування боргу та стабільність одержання позитивного фінансового результату їх діяльності; крім того, позичальники-банки (резиденти) і банки-нерезиденти, що зареєстровані в країнах – членах СНД, дотримуються економічних нормативів. Аналіз коефіцієнтів фінансового стану позичальника може свідчити про негативні тенденції в діяльності позичальника. Недоліки в діяльності позичальників, які належать до класу "Б", мають бути лише потенційними. За наявності реальних недоліків клас позичальника потрібно знизити. До цього класу можуть належати інші позичальники-банки (нерезиденти), що мають кредитний рейтинг не нижче ніж "інвестиційний клас", що підтверджений у бюлетені однієї з провідних світових рейтингових компаній (Fitch IBCA, Standard & Poor's, Moody's тощо).

Клас "В" – фінансова діяльність задовільна і потребує більш детального контролю, крім того, позичальники – банки (резиденти) і банки країн – членів СНД дотримуються економічних нормативів. Надходження коштів і платоспроможність позичальника свідчать про ймовірність несвоечасного погашення кредитної заборгованості в повній сумі та в строки, передбачені договором, якщо недоліки не будуть усунені. Одночасно спостерігається можливість виправлення ситуації і покращення фінансового стану позичальника. Забезпечення кредитної операції має бути ліквідним і не викликати сумнівів щодо оцінки його вартості, правильності оформлення угод про забезпечення тощо. До цього класу можуть належати позичальники-банки (нерезиденти), що мають кредитний рейтинг не нижче ніж показник В, підтверджений у бюлетені однієї з провідних світових рейтингових компаній (Fitch IBCA, Standard & Poor's, Moody's тощо).

Клас "Г" – фінансова діяльність незадовільна (економічні показники не відповідають установленим значенням) і спостерігається її нестабільність протягом року; є високий ризик

значних збитків; ймовірність повного погашення кредитної заборгованості та відсотків/комісій за нею є низькою; проблеми можуть стосуватися стану забезпечення за кредитом, потрібної документації щодо забезпечення, яка свідчить про наявність (схоронність) і його ліквідність тощо. Якщо під час проведення наступної класифікації немає безсумнівних підтверджень поліпшити протягом одного місяця фінансовий стан позичальника банку або рівень забезпечення за кредитною операцією, то його потрібно класифікувати на клас нижче (клас "Д"). До цього класу належить позичальник/контрагент банку, проти якого порушено справу про банкрутство.

Клас "Д" – фінансова діяльність незадовільна і є збитковою; показники не відповідають установленим значенням, кредитна операція не забезпечена ліквідною заставою (або безумовною гарантією), ймовірності виконання зобов'язань позичальником/контрагентом банку практично немає. До цього класу належить позичальник/контрагент банку, що визнаний банкрутом в установленому чинним законодавством порядку.

За результатами оцінки фінансового стану позичальник зараховується до відповідного класу.

Позичальник/контрагент банку, проти якого порушено справу про банкрутство, а також банки, в яких відкликано банківську ліцензію, не можуть бути віднесені до класу, вище ніж клас "Г".

Класифікація позичальників – фізичних осіб за результатами визначення їх кредитоспроможності (фінансового стану) здійснюється з урахуванням рівня забезпечення за кредитними операціями також за класами «А», «Б», «В», «Г», «Д» (див. [19]).

Якщо немає достовірної фінансової звітності, що підтверджує оцінку фінансового стану позичальника – юридичної особи, або відповідних документів та інформації щодо оцінки фінансового стану фізичної особи, а також належним чином оформлених документів, на підставі яких здійснювалася кредитна операція, то такі позичальники мають класифікуватися не вище класу "Г".

Пролонговані кредити, які надані позичальникам – фізичним особам на придбання та удосконалення нерухомості, автотранспорту, товарів довгострокового використання, вважаються пролонгованими без пониження класу позичальника, якщо на час укладення угоди про

продовження кредитного договору позичальники – фізичні особи віднесені до класу "А" або "Б" та відсотки (комісії, інші платежі) сплачуються своєчасно. Продовження кредитів за інших умов розглядається як продовження з пониженням класу позичальника.

Оцінку стану обслуговування боргу банки зобов'язані здійснювати щомісяця.

Класифікація кредитного портфеля.

Відповідно до класу позичальника згідно оцінки його фінансового стану та стану обслуговування боргу позичальником здійснюється класифікація кредитного портфеля. За ступенем ризику та визначається категорія кредитної операції (див. [19]).

9.2. Задачі для самостійного вирішення.

Приклад 9.1

Кредитний портфель комерційного банку згрупований залежно від якості погашення заборгованості та фінансового стану позичальників і має вигляд (див. табл. 9.1):

Таблиця 9.1

Заборгованість за позичками позичальників, що віднесені до класів, тис. грн.	Обслуговування боргу позичальником (група)
„А” - 60000	Добре
„Б” - 90000	Добре
„В” - 40000	Слабке
„Г” - 25000	Слабке
„Д” - 10000	Незадовільне
Разом: 225000	

Надайте класифікацію кредитного портфелю залежно від ступеня ризику.

Зробіть висновки.

Розв'язання прикладу 9.1

Класифікація кредитного портфелю за ступенем ризику та визначення категорії кредитної операції проводиться згідно [19].

Таблиця 9.2

Фінансовий стан позичальника (клас)	Обслуговування боргу позичальником (група)		
	«добре»	«слабке»	«незадовільно»
«А»	«стандартна»	«під контролем»	«субстандартна»
«Б»	«під контролем»	«субстандартна»	«субстандартна»
«В»	«субстандартна»	«субстандартна»	«сумнівна»
«Г»	«сумнівна»	«сумнівна»	«безнадійна»
«Д»	«сумнівна»	«безнадійна»	«безнадійна»

Використовувавши дані табл. 9.2 визначаємо структуру кредитного портфелю банку за ступенем ризику:

«стандартні» (1 %) – 60000 тис. грн;

«під контролем» (5 %) - 90000 тис. грн;

«субстандартні» (20 %) - 40000 тис. грн;

«сумнівні» (50 %) - 25000 тис. грн;

«безнадійні» (100 %) - 10000 тис. грн.

9.3. Задачі та питання для самоконтролю.

1. Що належить до заборгованості за кредитними операціями які складають кредитний портфель банку?

2. Які існують критерії класифікації позичальників за результатами оцінки їх фінансового стану?

3. Як класифікуються кредитні операції за станом обслуговування боргу позичальником?

4. Як структурується кредитний портфель комерційного банку (за якими класифікаційними ознаками)?

5. Кредитний портфель комерційного банку згрупований залежно від якості погашення заборгованості та фінансового стану позичальників і має вигляд (див. табл.9.3):

Таблиця 9.3

Заборгованість за позичками позичальників, що віднесені до класів, тис. грн.	Обслуговування боргу позичальником (група)
„А” - 160000	слабке
„Б” - 290000	добре
„В” - 540000	добре
„Г” - 25000	незадовільне
„Д” - 10000	незадовільне
Разом: 1025000	

Надайте класифікацію кредитного портфелю залежно від ступеня ризику.

Зробіть висновки.

Тема 10 Створення резерву для покриття можливих втрат від кредитних операцій

10.1 Теоретичні відомості.

Порядок розрахунку резерву під кредитні ризики.

З метою підвищення надійності та стабільності банківської системи, захисту інтересів кредиторів і вкладників КБ створюють резерв для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями. Його формування обумовлено кредитними ризиками – це один з методів їх зниження. При розрахунку резерву для покриття можливих втрат за кредитними операціями банки враховують:

- 1) Фінансовий стан позичальника (класи «А»; «Б»; «В»; Г; «Д»);
- 2) Якість обслуговування боргу позичальником (групу обслуговування боргу: «добре», «слабке», «незадовільне»);
- 3) Суму забезпечення кредиту з урахуванням коефіцієнтів залежно від категорії кредитної операції.

Не резервуються кредити: бюджетні; між установами в системі одного банку, операціями фінансового лізингу, якщо об'єкт – нерухомість, коштами, що розміщені на умовах субординованого боргу, позабалансовими зобов'язаннями з кредитування, коштами в іноземній валюті, що перераховані НБУ за операціями прямого РЕПО.

Норми нарахування резерву на різні види кредитів.

Предмети застави беруться до розрахунку резерву з відповідними коефіцієнтами [19]. Вартість предмета застави визначається банком при кредитуванні за ринковою вартістю.

Застава оформлюється угодою відповідно закону «Про заставу».

Вимоги щодо розміру забезпечення див. табл.10.1.

Таблиця 10.1

Вимоги щодо розміру забезпечення

Ринкова вартість застави	Сума кредиту
	Нараховані відсотки
	Можливі витрати на реалізацію

На підставі класифікації валового кредитного ризику та врахувавши прийняте забезпечення, банк визначає ЧКР (чистий кредитний ризик) за кожною операцією і зважає його на встановлений коефіцієнт резервування.

$$ЧКР = ВКР - \kappa \times З, \quad (10.1)$$

де ЧКР – чистий кредитний ризик щодо кредитної угоди;

ВКР – валовий кредитний ризик;

κ – коефіцієнт коригування вартості застави;

З – сума забезпечення.

$$Резерв = N \times ЧКР, \quad (10.2)$$

де Р – сума резерву;

N – коефіцієнт резервування.

Категорія заборгованості за кредитами, які включені до портфеля однорідних споживчих кредитів, визначається банком щомісяця залежно від кількості днів прострочення основного боргу та/або відсотків/комісій за ним (див. [19]).

Резерв під кредитні ризики розраховується та формується банком та його філіями протягом місяця в якому здійснено кредитну операцію.

Резерв формується за рахунок витрат банку, обліковується на контрактивних рахунках, на балансі установ, що зареєстровані як платники податку, розмір резерву контролюється за даними місячного балансу. Резерв формується у тій валюті, в який обліковується заборгованість.

Коефіцієнти резервування наведені в табл.10.2.

Таблиця 10.2

Коефіцієнти резервування*

Категорія кредитної операції	Коефіцієнт резервування (%)				
	Націо- нальна валюта	Іноземна валюта (позичаль- ники, що мають джерела надходження валютного виторгу)	Іноземна валюта (позичальни- ки, що не мають джерела надходження валютного виторгу)	Однорідні споживчі кредити	
				в нац. валю- ті	в іноземній валюті
Стандартна	1	2	2	2	50
Під контролем	5	7	7	10	100
Субстан- дартна	20	25	25	40	100
Сумнівна	50	60	60	80	100
Безнадійна	100	100	100	100	100

* Розроблено на підставі [19].

Банки повинні працювати з клієнтами щодо повернення їх заборгованості списаної за рахунок резервів протягом строку позовної давності.

Якщо банку не вдалося повернути таку заборгованість, то вона списується з поза балансу.

10.1. Задачі для самостійного вирішення.

Приклад 10.1

Розрахуйте суму резерву для відшкодування можливих збитків по кредитних операціях, врахувавши, що резерв за ними ще не формувався:

а) надано кредит в сумі 500000 грн під заставу авто оціночною вартістю 800000 грн. Кредит віднесено до категорії стандартних.

Розв'язання прикладу 10.1

1) Розраховуємо ЧКР за формулою (10.1)

$$\text{ЧКР} = 500000 - 0.5 \times 800000 = 100000 \text{ (грн.)};$$

2) Розраховуємо суму резерву за формулою (10.2)

$$P = 0.01 \times 100000 = 100 \text{ (грн.)}.$$

10.2. Задачі та питання для самоконтролю.

1. Яким чином враховується вартість забезпечення при визначенні чистого кредитного ризику?

2. Опишіть методику розрахунку резерву для покриття можливих втрат від кредитних операцій.

3. Яким чином враховується ризик країни при розрахунку резерву за коштами, що містяться на коррахунках, що відкриті в інших банках?

4. Які кредити не резервуються?

5. Від чого залежить коефіцієнт резервування кредитної операції?

6. На підставі наведених даних розрахуйте суму резерву для покриття можливих збитків по кредитних операціях, враховуючи те, що резерв по наведеному портфелю ще не формувався:

1) надано кредит в сумі 600000 грн під забезпечення авто оціночною вартістю 900000 грн. Кредит віднесено до «субстандартних»;

2) надано кредит в сумі 20000 \$ під забезпечення авто оціночною вартістю 30000 \$. Кредит віднесено до «стандартних».

11. Вихідні контрольні питання

1. Оцінка кредитного потенціалу комерційних банків.
2. Суть кредитної політики комерційного банку.
3. Способи надання та повернення банківського кредиту.
4. Оцінка доцільності кредитування.
5. Маржа як міра прибутковості кредитної операції.
6. Умови виникнення кредитної угоди між банком і позичальником.
7. Зміст кредитної заявки та її аналіз.
8. Вимоги до власного капіталу потенційного позичальника.
9. Форми забезпечення повернення банківських кредитів.
10. Зміст угоди про заставу.
11. Заставне право банку і засоби його реалізації.
12. Оцінка доцільності і прибутковості кредитної операції.
13. Бізнес – план на здійснення заходу, під який запитується кредит.
14. Участь власних коштів при фінансуванні об'єкта, що кредитується.
15. Оцінка можливостей повернення позички за рахунок цільових джерел.
16. Зміст кредитного договору.
17. Банківські ризики та їх характеристика.
18. Захист від ризиків і елементи управління ними.
19. Оцінка і управління кредитним ризиком.
20. Оцінка та управління процентним ризиком.
21. Хеджування ризику зміни відсоткових ставок.
22. Формування стратегії ризик-менеджменту.
23. Основні етапи керування ризиками.
24. Критерії оцінки кредитного ризику.
25. Визначення рейтингу кредиту за допомогою системи балів та фінансових коефіцієнтів.
26. Система рейтингу банків CAMAL.
27. Кредитна політика банку, її зміст та параметри.
28. Засоби захисту від кредитного ризику.
29. Процентний ризик та методи управління ним.
30. Геп – аналіз.
31. Кумулятивний геп.

32. Дюрація як метод управління гепом.
33. Оцінка кредитоспроможності позичальника.
34. Показники, що характеризують платоспроможність позичальника.
35. Показники, що характеризують фінансову стійкість позичальника.
36. Показник, що характеризує достатність поточних грошових надходжень для погашення позички.
37. Показники, що характеризують ефективність використання оборотного капіталу.
38. Показники, що характеризують ефективність використання основного капіталу позичальника.
39. Показники рентабельності роботи позичальника.
40. Аналіз грошових коштів позичальника, їх оцінка і прогнозування.
41. Зміст і аналіз дебіторсько-кредиторської заборгованості.
42. Класифікація активів позичальника за ступенем ризику.
43. Класифікація пасивів позичальника за ступенем ризику.
44. Оцінка ліквідності балансу позичальника.
45. Оцінка ризику кредитної угоди.
46. Оцінка вартості кредитної угоди.
47. Показники оцінки кредитоспроможності фізичних осіб.
48. Особливості кредитування сільськогосподарських підприємств.
49. Короткострокове кредитування підприємств АПК.
50. Система пільгового кредитування підприємств АПК в Україні.
51. Кредитування під забезпечення майбутнього врожаю.
52. Кредитування під забезпечення великої рогатої худоби.
53. Суть процесу банківського кредитування.
54. Класифікація кредитів комерційних банків.
55. Методи надання та способи повернення кредиту.
56. Форми позичкових рахунків та режим їх дії.
57. Характер та способи стягнення відсотків.
58. Диференціація позичкового відсотка.
59. Етапи процесу банківського кредитування.
60. Структурування позички.

61. Зміст кредитної угоди.
62. Порядок документального оформлення кредиту в комерційному банку.
63. Кредитний портфель комерційного банку, його структура й аналіз.
64. Критерії класифікації кредитних операцій.
65. Класифікація позичальників за результатами оцінки їх фінансового стану з урахуванням рівня забезпечення за кредитними операціями.
66. Оцінка якості обслуговування кредитного боргу.
67. Класифікація кредитного портфелю комерційного банку за ступенем ризику.
68. Класифікація кредитних операцій за врахованими векселями.
69. Класифікація кредитних операцій за факторингом, аваліями, гарантіями та поруками.
70. Причини виникнення проблемних позичок.
71. Робота банку, що пов'язана з погашенням проблемних позичок.
72. Банківський контроль за своєчасним і повним погашенням кредиту клієнтом.
73. Аналіз складу кредитного портфеля банку й оцінка його якості.
74. Розрахунок чистого кредитного ризику.
75. Врахування забезпечення при визначенні чистого кредитного ризику.
76. Порядок формування резерву для покриття можливих втрат від кредитних операцій.
77. Джерела формування резерву під кредитні ризики.
78. Банківський моніторинг.
79. Реструктуризація кредитної заборгованості.
80. Порядок застосування претензійно-позовних заходів стягнення боргу.

12. Тестові завдання

1. *Визначити активні операції КБ:*
 - а) акумуляція коштів в касі;
 - б) формування статутного капіталу;
 - в) емісія та розміщення власних боргових цп;
 - г) кредитування юр. осіб
2. *Норматив кредитного ризику Н7 не повинен бути:*
 - а) більше 25 %;
 - б) менше 25 %;
 - в) більше 15 %;
 - г) менше 15 %.
3. *Попередній розгляд кредитного проекту є функцією:*
 - а) фронт – офісу;
 - б) міدل – офісу;
 - в) бек – офісу.
4. *Порука відрізняється від гарантії тим що:*
 - а) поручитель несе солідарну відповідальність разом з позичальником, а гарант відповідає одноосібно;
 - б) сума поруки повинна співпадати з сумою кредитної угоди + %, а сума гарантії може бути більшою;
 - в) гарантію надає юридична особа а поруку фізична.
5. *Метод ціноутворення за кредитом:*
 - а) «вартість плюс»;
 - б) «базова ставка мінус»;
 - в) «чутливість пасивів + %LIBOR»;
 - г) «метод гепу».
6. *Ризики: технологічний, зловживань, документарний, впровадження нових продуктів відносяться до:*
 - а) фінансових;
 - б) функціональних;
 - в) зовнішніх
7. *При додатному гепі зростають % ставки, при цьому ЧВП буде:*
 - а) зростати;
 - б) знижуватися;
 - в) залишиться стабільним.

8. Для підвищення ЧВП, при зростанні відсоткових ставок потрібно залучати депозити на терміни:

- а) коротші ніж надані кредити;
- б) довші ніж надані кредити;
- в) такі, що дорівнюють термінам кредитів.

9. Форвард відрізняється від ф'ючерса тим що:

- а) форвард це право, а ф'ючерс – обов'язок;
- б) форварди укладаються на біржах, а ф'ючерси на

позабіржовому ринку;

в) форварди укладаються на позабіржовому ринку, а ф'ючерси на біржах.

10. Записати 3 основні принципи керування ризиком.

11. Репрезентативність інформації це:

- а) максимальна відкритість інформації;
- б) особлива важливість інформації;
- в) висока секретність інформації.

12. Основні групи чинників, які повинні враховувати банки при аналізі фінансового стану позичальників (згідно вимог НБУ):

- а) якісні;
- б) кількісні;
- в) незалежні;
- г) строкові.

13. Перевіряти фінансовий стан позичальників – юр. осіб, за вимогами НБУ потрібно не рідше:

- а) одного разу на квартал;
- б) одного разу на місяць;
- в) щодавно;
- г) щотижнево;
- г) немає вірної відповіді .

14. Перевіряти фінансовий стан позичальників – фіз. осіб, за вимогами НБУ потрібно не рідше:

- а) одного разу на квартал;
- б) одного разу на місяць;
- в) щодавно;
- г) щотижнево;
- г) немає вірної відповіді .

15. *Перевіряти фінансовий стан позичальників – банків, за вимогами НБУ потрібно не рідше:*

- а) одного разу на квартал;
- б) одного разу на місяць;
- в) щодавно;
- г) щотижнево;
- г) немає вірної відповіді.

16. *Існують наступні класи оцінки фінансового стану позичальників (за вимогами НБУ):*

- а) А;Б;В;Г;Д.
- б) Н1 ... Н13;
- в) А;В; С; Д; Е.
- г) ААА; АА; ВВВ;

17. *Порядок нарахування відсотків за кредитом факт\факт 365 (366) / 365 (366) це:*

- а) англійська практика;
- б) французька практика;
- в) італійська практика;
- г) німецька практика.

18. *Порядок нарахування відсотків за кредитом факт\наближено (365 (366) / 360 це:*

- а) англійська практика;
- б) французька практика;
- в) італійська практика;
- г) німецька практика.

19. *Порядок нарахування відсотків за кредитом наближено \наближено (360/ 360 це:*

- а) англійська практика;
- б) французька практика;
- в) італійська практика;
- г) німецька практика.

20. *Пільгове кредитування АПК в Україні полягає в:*

- а) компенсації державою відсотків за кредит;
- б) наданні цільових кредитів;
- в) наданні кредитів без застави;
- г) немає вірної відповіді.

21. КБ, що надають кредити АПК здебільше кредитують під заставу:

- а) землі с/г призначення;
- б) майбутнього врожаю;
- в) сільськогосподарської техніки;
- г) немає правильної відповіді.

22. Резерви під надані кредити КБ повинні формувати, за вимогами НБУ залежно від:

- а) від розміру кредитів;
- б) форми та вартості забезпечення;
- в) станом обслуговування позичальником боргу;
- г) а); б) в) разом;
- г) немає правильної відповіді.

13. Навчально-методичний матеріал з дисципліни

13.1. Законодавчо-нормативні документи:

1. Цивільний Кодекс України // [www. rada. gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
2. Господарський Кодекс України // [www. rada. gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
3. Конституція України. ВВР.- 1996, № 30
4. Закон України “ Про банки і банківську діяльність” від 07.12.00 р.№ 2121-III // ВВР.- 2001.- № 5,6 (зі змінами)
5. Закон України " Про Національний банк України” від 20.05.99 р. №679 –XIV//Урядовий кур’єр. - 01.06.99 (зі змінами)
6. Закон України " Про цінні папери і фондовий ринок " від 23.03.06р.№3480-IV //ВВР.-2006. - № 31 (зі змінами)
7. Закон України “ "Про обіг векселів в Україні” від 05.04.01 р. №2374-III//ВВР.-2001.№ 24 (зі змінами)
8. Закон України « Про зерно та ринок зерна в Україні» від 25. 07. 05. № 37 –IV// [www. rada. gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
9. Закон України " Про Національний банк України” від 20.05.99 р.№ 679 –XIV//Урядовий кур’єр. -01.06.99 (зі змінами)
10. Закон України „Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.91 № 959 – XII// ВВР. -1991 №29 (зі змінами)

11. Закон України „Про державну підтримку сільського господарства в Україні « від 07. 07. 05. № 1877 -IV. // [www. rada. gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
12. Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” № 2344–ХІІ 14.05.92 (зі змінами)
13. Закон України “ Про заставу” від 02.10. 92 , № 2655 – ІІ/ВВР.- 1992.-47. (зі змінами)
14. Закон України « Про внесення змін до Закону України „Про лізинг» від 11.12.03, № 1381- IV.
15. Конвенція , якою запроваджено Уніфікований Закон про переказні векселі та прості векселі. – Підписана в Женеві 7 червня 1930 року League of Nations, Treaty Series, № 358.
16. Постанова Правління НБУ „ Про затвердження Положення ”Про регулювання Національним банком України ліквідності комерційних банків» від 26.09.2006 р. №378. // [www. rada. gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
17. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків»: Затверджені постановою НБУ від 15.03.04 № 104 // [www. rada. gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
18. Постанова Правління НБУ „ Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України” від 16.12.02 р. № 508. // [www. rada. gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
19. Постанова Правління НБУ „ Про затвердження Положення НБУ „Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків” від 06.07.00 р. № 279. // [www. rada. gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
20. Постанова Правління НБУ „ Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні” від 28.08.01. № 368. // [www. rada. gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
21. Постанова Правління НБУ „Про затвердження Правил здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку України” від 18.03.99 р. № 177. // [www. rada. gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
22. Постанова Правління НБУ „Про скасування обов’язкового продажу надходжень в іноземній валюті на користь резидентів» від. 31.03.2005 № 101. // [www. rada. gov.ua](http://www.rada.gov.ua).

23. Постанова Правління НБУ „Про затвердження Положення щодо організації діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів” від 18.05.99 р. №239. // www.rada.gov.ua.
24. Постанова Правління НБУ „ Про затвердження Положення НБУ „Про порядок формування резерву для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості» від 13.12.02. № 505. // www.rada.gov.ua.
25. Постанова Правління НБУ „ Про затвердження Положення НБУ „Про порядок визначення справедливої вартості та зменшення корисності цінних паперів» від 17.12.03. № 561. 33. Постанова Правління НБУ та КМУ „ Про затвердження Положення про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» від 30.08.02р. № 1301/268 // www.rada.gov.ua.
26. Постанова Правління НБУ „ Про затвердження Положення про застосування НБУ заходів впливу за порушення банківського законодавства.» від 28.08.01 № 369. // www.rada.gov.ua.

13.2 Список літератури

13.2.1. Основна література:

27. Аналіз банківської діяльності : Підручник/ А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко; За ред. А.М. Герасимовича . – К.: КНЕУ, 2004. – 600 с.
28. Вовк В. Я. , Хмелинко О.В. Кредитування і контроль: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. - 463 с.
29. Гроші та кредит: Підручник./ Авт. кол.: За ред. М.І.Савлука. К.: КНЕУ, 2006. - 744 с.
30. Дмитренко М. Г. , Потлатюк В. С. Кредитування і контроль: Навчально-методичний посібник (у схемах і коментарях).- Кондор, 2005. – 296 с.
31. Карась П. М., Крамаренко О. М. Методичні вказівки до виконання практичних і самостійних робіт з дисципліни «Кредитування і контроль». – Миколаїв: НУК, 2004. – 20 с.
32. Кузнецова Л. В. Кредитний менеджмент: Навчальний посібник. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007. – 322 с.

33. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: навчальний посібник - 4 – вид., стер. - К.: „Знання”, 2004. – 215 с.
34. Машина Н. І. „Вищі фінансові обчислення”: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. - 208 с.
35. Шевченко Р. І. Кредитування і контроль: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни - К.: КНЕУ, 2002. – 183 с.
36. Щетинін А. І. «Гроші та кредит»: Підручник: Вид. 2-ге, перероб. та доп. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 432с.

13. 2.2. Додаткова література:

37. Гроші , банки та кредит: у схемах і коментарях. Навч. Посібник/ За ред. Луціва Б.Л. – 3-те вид., стереотипне. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 219 с.
38. Єпіфанов А.О., Маслак Н.Г., Сало І.В. Операції комерційних банків: Навчальний посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 523с.
39. Заречнев А.М., Малаєва Т.В., Русанова Р.П. Фінанси. Тести та задачі: Навчальний посібник. – Київ:ЦУЛ, 2003. – 196 с.
40. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. Посіб./ За ред. В.В. Вітлінського. – К.: Е-во «Знання», КОО, 2000. – 251с.
41. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: Навч. Посіб. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 215 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
42. Майорова В. Інвестиційна діяльність: Навчальний посібник. – Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. – 376 с.
43. Машина Н. І. Математичні методи в економіці: Навчальний посібник. – Київ: «Центр навчальної літератури», 2003. – 148 с.

Навчальне видання

КРАМАРЕНКО Оксана Марківна

Методичні вказівки
до виконання практичних завдань та самостійної роботи з
дисципліни “Кредитування та контроль” для студентів
післядипломної та денної форм навчання інженерно-економічних
спеціальностей

(українською мовою)

Макетування *В.Г. Мазанко*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
Видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК№2506 від 25.05.2006 р.

Підписано до друку 12.05.09. Папір офсетний. Формат 60×84/16.
Друк офсетний. Гарнітура “Таймс”. Ум. друк. арк. 4,4. Обл.-вид. арк. 4,7
Тираж 120 прим. Зам. № 207. Ціна договірна.

Видавець і виготівник Національний університет кораблебудування,
54002, м. Миколаїв, вул. Скороходова, 5